

HONORÉ DE BALZAC

NEAMUL MARANA

TRADUCERE DE

V. DEMETRIUS

EDITURA FACLA BUCUREȘTI

MCMXVI

S'AU TIPĂRIT DIN VOLUMUL ACESTA
DOUĂZECI ȘI CINCI DE EXEMPLARE
PE HÎRTIE DE OLANDA, NUMEROTATE
DE LA 1 LA 25, DOUĂZECI ȘI CINCI
DE EXEMPLARE PE HÎRTIE VELINĂ
DE LUX, NUMEROTATE DE LA 26
LA 50 ȘI 4950 DE EXEMPLARE PE
HÎRTIE DE SCRIS, NENUMEROTATE.

NEAMUL MARANA

NEAMUL MARANA

Cu toată disciplina, pe care mareșalul Suchet o introdusese în corpul său de armată, nu putuse de la început să împiedice un moment de turburare și neorînduială, la luarea Taragonei. După spusa cîtorva militari de bună credință, beția izbîndei strașnic mai semăna cu jaful. Bine înțeles, mareșalul îl înfrînă repede. Ordinea înfăptuită, fiecare regiment sălășluit în cartierul lui, comandantul pieței numit, administratorii militari veniră și ei. Orașul luă pe dată o înfățișare pestriță. Așa, se orînduia totul după moda franceză, dar fură lăsați spaniolii liberi să stăruiască, *in petto*, în gusturile lor naționale. Jaful, care ținuse un crîmpei de vreme, nu știu bine cît de mare, avu, ca toate evenimentele sub-lunare, o pricină lesne de ghicit. În armata mareșalului, se afla aproape un regiment întreg compus din Italiani, și comandat de un oare-care colonel, Eugeniu, om de-o vitejie extraordinară, un al doilea Murat. Numai pentru că intrase prea tîrziu în război, el n'a avut parte nici de marele ducat al Bergului,

nici de regatele Neapolului și nici de gloanțele de la Pizzo. Dacă nu i se hărăzi nici o coroană, fu totuși destul de bine așezat pentru gloanțe, și se poate să fi și primit cîteva. Elementele regimentului lui erau sfărîmăturile legiunii italiene. Această legiune era pentru Italia, ceeace sînt pentru Franța batalioanele coloniale. Depoul ei, stabilit în insula Elba, servise de izgonire onorabilă, băeților de neam bun care dedeau semne rele, și acelor mari oameni greșiți, pe care societatea îi înfierează de timpuriu, numindu-i *pierduți*. Inșii aceștia, cei mai mulți neînțeleși, a căror existență poate să ajungă, sau frumoasă: sub desfățarea unui miros de femei, care să-i ridice din făgașul lor,—sau îngrozitoare: la sfîrșitul unei orgii, sub influența unei cugetări împărtășite tovarășilor de beție. Napoleon încorporase deci pe oamenii aceștia de energie în al 6-lea de linie, nădăjduind să-i metamorfozeze pe cîți va putea în generali, de vor scăpa mereu teferi de ghiulele. Dar socotelile împăratului nu se împliniră pe țanc, decît în privința ghiulelelor onoratoare. Regimentul, de multe ori sfărîmat, mereu acelaș, dobîndise o mare faimă pe scena militară, și alta cumplită în viața particulară. La luarea Taragonei, italienii pierdură pe celebrul lor căpitan Bianchi, cel care, în vremea campaniei, pusese rămășag că va mîncea inima unei santinele spaniole, și-o mîncă! Deși Bianchi era prințul dracilor împelițați căroră datoră regi-

mentul îndoita lui faimă, avea totuș felul acela de cinste cavalierească întreagă, care, în armată, scuză cele mai mari excese. Într'un cuvînt, ar fi fost, odinioară, un minunat corsar. Cu cîteva zile mai înainte, strălucise printr'o faptă, pe care și mareșalul binevoise să o recunoască. Bianchi respinse grad, pensie, o nouă decorație, și ceru drept răsplată: favoarea ca el, cel dintâi, să se urce la asaltul Taragonei. Mareșalul primi petiția scrisă, dar își uită făgăduiala. Bianchi însă îl făcu să-și aducă aminte de Bianchi. Turbatul căpitan înfipse, el cel dintâi, drapelul francez pe zid și fu ucis de un călugăr.

Această povestire istorică era necesară, ca să lămurească cum al 6-lea de linie intră cel dintâi în Taragona, și de ce neorînduiala, destul de firească într'un oraș luat cu puterea, degenerase pe dată aproape în jaf.

Regimentul avea doi ofițeri puțin remarcabili, printre oamenii lui de fier, dar cari, totuș, vor juca în povestea noastră, în ciuda lucrurilor, un rol destul de însemnat.

De primul, căpitan al îmbrăcămintelor, ofițer jumătate militar, jumătate civil, se spunea, în stil ostășesc, că-și *face treburile*. El se prețindea viteaz, se lăuda prin lume că face parte din al 6-lea de linie, își înțeпоша mustățile ca un om gata să sfărîme totul, dar tovarășii lui nu-l stimau de loc. Averea-i strînsă îl făcea prudent. Era numit de toată lumea *căpitanul corbilor*. Mai întîi pentru că mirosea

praful de pușcă de la patru kilometri, și fugea din bătaia puștilor, sburînd. Apoi porecla aceasta mai închidea în ea un calambur milităresc inocent, pe care el îl merita, și din care altul ar fi făcut o glorie. Căpitanul Montefiore, din ilustra familie de Montefiore din Milano, dar căruia legile regatului Italiei îi interziceau să-și poarte titlul, era unul din tinerii cei mai frumoși ai armatei. Frumusețea lui se putea să fie una din cauzele oculte ale prudenței lui, în zilele de bătălie. O rană i-ar fi putut deforma nasul, tăia fruntea sau brăzda obrajii, ar fi stricat una din cele mai frumoase figuri italiene ale armatei, desenată cu proporții atît de delicate, cum n'a putut vre-o femeie să viseze. Chipul lui, mult asemănat cu tipul tînărului turc murind, din tabloul lui Girodet, Revolta din Cairo, avea ceva din fețele melancolice, cu care se păcălesc totdeauna femeile. Marchizul de Montefiore poseda avuții substituie, își înstreinase toate veniturile pe mai mulți ani, ca să se plătească de niște shurdălnicii italienești, care nu se pricep de fel la Paris. Se ruinase ca să întrețină un teatru din Milano, numai ca să impună publicului o cîntăreață proastă care, zicea el, îl iubea la nebunie. Căpitanul de Montefiore avea deci un viitor foarte frumos, pe care-l svîrlea nepăsător, ca un jucător, pentru o biată bucățică de panglică roșie. Dacă nu era viteaz, era cel puțin un filozof, și avea precedente, dacă e permis să vorbim aci limbajul

nostru parlamentar. Filip al II-lea n'a jurat el oare, în bătălia de la Saint-Quentin, că nu va mai intra niciodată în foc, exceptînd rugurile Inchiziției? N'a aprobat și ducele de Alba părerea, că negustoria cea mai rea e schimbul unei coroane pentru un glonț de plumb? Deci, în calitatea lui de marchiz, Montefiore era filipist. Și tot filipist era și în calitatea lui de băiat frumos. Se mîngîia de porecla lui și de nestima regimentului, gîndindu-se că tovarășii lui erau niște secături, a căror părere se putea, într'o bună zi, să n'aibă nicio trecere, dacă ar mai trăi după acest război de exterminare. Apoi, figura lui era ca un brevet. El se vedea numit colonel, cu siguranță, fie printr'un fenomen al favoarei feminine, fie printr'o îndemînatecă metamorfoză a căpitanului îmbrăcămintelor în ofițer de ordonanță, și din ofițer de ordonanță în aghiotant al unui mareșal politicos. Gloria, pentru el, era o simplă chestie de iscusință. Atunci, într'o zi, nu știu care jurnal va scrie despre el, *bravul colonel Montefiore*, etc. Va avea o sută de mii de scude venit, va lua o fată cu părinți sus puși și nu va îndrăzni nimeni nici să-i conteste vitejia, nici să-i cerceteze rănile. În sfîrșit, căpitanul Montefiore avea de prieten pe un Provensal, născut în împrejurimile Nisei, pe contabilul șef al regimentului, numit Diard.

Un prieten, fie în temniță, fie în mansarda de artist, mîngîie de multe nenorociri. Mon-

tefiore și Diard erau doi filozofi care se consolau prin priceperea aceluiași viciu, precum doi artiști adorm durerile vieții lor cu speranțele gloriei. Amîndoi vedeau din război rezultatele lui, nu acțiunea lui, și-i numiau pe morți foarte simplu, găgăuți. Întîmplarea îi făcuse soldați, pe cînd ei ar fi trebuit să se întilnească în jurul meselor verzi ale unui congres. Amîndoi erau înzestrați cu o fire febrilă, schimbăcioasă, jumătate femeiască, tot atît de tare pentru bine ca și pentru rău; dar din care pot să iasă, urmînd capriciul acestor ciudate temperamente, o crimă tot atîta cît și o faptă generoasă, un act de măreție sufletească sau o mârșevie. Soarta lor atîrnă la tot minutul de apăsarea mai mult sau mai puțin vie asupra aparatului lor nervos, de către pasiunile puternice și fugitive. Diard era un contabil destul de bun, dar nici un soldat nu i-ar fi încredințat punga sau testamentul lui, poate, numai din antipatia pe care o au militarii pentru oamenii de birou. Comptabilul șef nu era lipsit nici de vitejie, nici de un fel de generozitate tinerească, sentimente de care se golesc unii oameni, îmbătrînind, judecînd și socotind. Schimbător, ca frumusețea unei femei blonde, Diard era lăudăros, palavragiu și vorbea despre orice. Se credea artist, și aduna, imitînd pe doi generali celebri, operele de artă, numai pentru ca să aibă posteritatea parte de ele, — așa spunea el. Tovarășilor lui le-ar

fi fost foarte greu să stabilească ceva hotărît asupra-i. Mulți dintre ei, deprinși să recurgă la punga lui, strîmtorați de vre-o împrejurare, îl credeau bogat, dar el era jucător, și de jucători poți spune că n'au nimic sigur. El era jucător tot atît cît și Montefiore, și toți ofițerii jucau cu ei: pentru că, spre rușinea oamenilor, nu se întîmplă rar să vezi împrejurul unei mese verzi oameni cari, la sfîrșitul partidei nu se salută și nu se stimează deloc. Montefiore fusese adversarul lui Bianchi, în rămășagul acestuia cu inima spaniolă.

Montefiore și Diard se aflau în ultimele rînduri în vremea asaltului, iar cînd orașul fu luat, ei erau în inima lui. În învîlmășelă se întîmplă nedreptăți de astea. Iar cei doi prieteni erau deprinși cu asemenea noroc. Susținîndu-se unul pe altul, ei înaintară vitejește printr'un labirint de străduțe strîmte și mohorîte, mergînd amîndoi la treburile lor, unul căutînd madone zugrăvite, altul căutînd madone vii. În nu știu care parte a Taragonei, Diard recunoscă, după arhitectura unei bolți, a cărei poartă era răsturnată, că e o mînăstire acolo, și alergă pe dată în schit, ca să oprească furia soldaților. Sosi tocmai la timp, ca să împedice pe doi parizieni, pregătiți să împuște un tablou cu o virgină de Albane, pe care le-o cumpără, de și ei, din fanatism militar, îi făcuseră mustăți. Montefiore, rămas singur, zări în fața schitului casa unui negustor de postav, pe cînd izbucnea din ea

un foc de pușcă, tras asupra-i. Dar tot atunci privindu-l de sus în jos, îl oprise o fulgerătoare ochiadă, trimeasă repede și dibaci de o fetișcană curioasă, al cărui cap se strecurase după colțul unui stor. Taragona luată cu asalt, Taragona furioasă, împușca prin toate ferestrele. Taragona siluită, cu părul despletit, jumătate despoiată, cu străzile aprinse, inundată de soldații francezi uciși sau ucigînd, prețuia pe drept cît o privire, o privire de spaniolă îndrăzneată. Nu era aceasta lupta taurilor mărită? Montefiore uită jaful, și nu mai auzi, un moment, nici țipetele, nici împușcăturile, nici bubuiturile artileriei. Profilul spaniolei era tot ce văzuse el mai fermecător, el, ștregar italian, el, ostenitul de italience, obosit de femei și visînd o femeie imposibilă, pentru că se ostenise de toate. Putuse să tresară, el, destrăbălatul, care-și tocuse averea în mii de nebunii ca să sature miile de patimi ale unei tinereți tocite, și al celui mai desfrînat monstru pe care l'a putut naște societatea noastră. Ii trecu prin cap o idee, inspirată fără îndoială de glonțul negustorului patriot; să pună foc casei. Dar era singur, n'avea mijloacele. Centrul bătăliei era în piața cea mare, unde cîțiva încăpățînați se mai apărau. De altfel îi venise o idee și mai bună. Diard eși din mînăstire, Montefiore nu-i spuse nimic de descoperirea lui, și făcu cu el mai multe plimbări prin oraș. Dar, a doua zi, căpitanul se găzdui militărește în casa ne-

gustorului de postav. Nu era oare lucru firesc pentru un căpitan al îmbrăcămintelor?

Casa acelui spaniol de treabă era compusă așa: jos, o prăvălie întunecoasă și mare, grozav de ferită, cu drugi groși de fier, cum sunt la Paris vechile magazine din strada Lombarzilor. Prăvălia comunica cu un salon, luminat de o curte lăuntrică. În odaia aceasta respira tot sufletul evului mediu: vechi tablouri afumate, tapetării vechi, o antică *brazeră*, pălăria cu pene pusă într'un cui, pușca haiducească și mantaua lui Bartholo. Bucătăria era legată de odaia aceasta, în care avea loc primirea musafirilor și masa, unde te mai puteai încălzi, unde se fuma și se încingea vorba în potrivea francezilor. Talere de argint, un serviciu de masă, vesela prețioasă împodobeau un dulap, după moda veche. Dar lumina zilei, cu sgîrcenie strecurată în casă, nu lăsa să strălucească obiectele lucioase, de cît puțin, și, ca într'un tablou de școală olandeză, totul acolo devenea brun, pînă și figurile. Între prăvălia și salonul acela, cu culoare și viață atît de patriarhale, se afla o scară întunecoasă, ce ducea într'un magazin, în care lumina permitea cercetarea postavurilor. De-asupra, era apartamentul negustorului și al nevastă-si. În sfîrșit, locuința ucenicului și alta a unei servitoare se aflau în mansardă, sub un acoperiș înalt, spre stradă, și erau susținute de bolți cari dedeau acestei case o înfățișare ciudată. Aceste camere fură luate

de negustor și de nevastă-sa, care lăsară ofițerului chiar apartamentul lor, pe semne ca să se ferească de ori și ce gîlceavă.

Montefiore le spuse că este un fost supus spaniol, persecutat de Napoleon, pe care îl servea de silă. Jumătățile lui de minciună avură succesul așteptat. Fu invitat să se împărtășească la mesele familiei, după cuviința numelui, nașterii și a titlului. Montefiore avea scopurile lui, căutînd să cîștige bunăvoința negustorului. Umbla după o madonă, precum mirosea căpcăunul carnea proaspătă a lui Princhindel și a fraților lui. Cu toată încrederea pe care știa să o insufle postăvarului, acesta păstra cea mai mare taină asupra madonei. Și căpitanul nu numai că nu zări cea mai mică urmă de fată, în prima jumătate de zi pe care și-o petrecu sub acoperișul cinstitului Spaniol, dar n'auzi nici un sgomot, nu prinse cel mai mic semn, care să-i arate prezența, în vechea locuință. Sunetul răsuna totuși atît de viu între pereții casei, aproape în întregime făcută de lemn, că, în tăcerea primelor ceasuri ale nopții, Montefiore crezu că bănuiește cam pe unde se ascundea tînăra necunoscută. Inchipuindu-și că ea e fiica bătrînilor același, o crezu orînduită de ei prin mansarde, unde își aveau și ei sălașul, pe tot timpul ocupațiunii străine. Dar nimic nu trăda ascunzătoarea comoarii de preț. Ofițerul stă mult și bine cu obrazul lipit de ferestrele, cari

dădeau în curtea lăuntrică, neagră de umbrele zidurilor. Nu zări nici o lucire, de cît poate pe aceea răsfrîntă de ferestrele odăei celor doi bătrîni, care tușeau, plecau, veneau și vorbeau. Cît despre fată, nici umbra ei! Montefiore era prea șiret, ca să-și primejduiască viitorul pasiunii lui, cercetînd noaptea casa, sau ca să ciocănească încet pe la uși. Dacă-l descoperea caldul patriot, bănuitor fiind ca orice Spaniol, tată și negustor de stofe, s'ar fi pierdut cu desăvîrșire. Căpitanul se hotărî deci să aștepte cu răbdare, nădăjduind totul dela vreme și dela imperfecția oamenilor, care totdeauna sfîrșesc, chiar cei mîrșavi, deci mai ales oamenii cinstiți, să uite orice fereală. A doua zi, descoperi unde dormea servitoarea, văzînd un hamac în bucătărie. Ucenicul dormea pe biuroul din prăvălie. În ziua aceia, la masă, Montefiore, blestemînd pe Napoleon, reuși să descrețească fruntea îngrijată a gazdei lui, Spaniol grav, cu chipul negru, semănînd cu cei sculptați odinioară pe gîturile mandolinelor. Nevastă-sa găsi în cutele figurei ei bătrîne un surîs vesel de vrăjmășie. Lampa și răsfrîngerile din *brazero* luminau fantastic nobila sală. Gazola tocmai oferea o țigară semi-compatriotului. În acel moment, Montefiore auzi foșnetul unei rochi și căderea unui scaun, înapoia unei tapițerii.

— Ah! zise femeia îngălbenind, toți sfinții să ne fie în ajutor, și să nu ni se întîmple vre-o nenorocire!

— Aveți pe cineva acolo? zise Italianul, fără să dea vreun semn de emoție.

Postăvarul lăsă să-i scape o vorbă urâtă împotriva fetelor. Alarmată, nevastă-sa deschise o ușă secretă, și aduse jumătate moartă pe madona Italianului, la care îndrăgostitul fermecat păru că nici nu se uită. Dar, ca să nu pară afectat, se întoarse către gazdă și îl întrebă în limba lui.

— E fata dumitale, seniore?

Perez de Lagunia, așa se numea negustorul, avusese strânse legături comerciale la Genua, la Florența, la Livorno, cunoștea italiana și răspunse în aceeași limbă:

— Nu. Dacă mi-ar fi fost frică, ași umbla cu mai puține fereli. Copilul ăsta ne-a fost încredințat, și ași prefera să pier eu decât să i se întâmple cea mai mică nenorocire. Dar poftim de-i dă judecată unui copil de opt-spre-zece ani!

— E foarte frumoasă, spuse rece Montefiore, care nu mai privea fata.

— Frumusețea mamei ei e celebră, răspunse postăvarul.

Ei fûmară înainte, observîndu-se unul pe altul. Deși Montefiore își impusese aspra lege, ca să nu arunce cea mai mică privire, care ar fi putut să-i compromită aparenta răceală, totuși, cînd Perez întoarse capul ca să scuipe, el aruncă la întîmplare o privire tinerei fete și-i întîlni ochii pîlpîitori. Atunci, cu știința de pătrundere, care dă desfrînatu-

lui, ca și sculptorului, fatala putere că să desbrace, ca să zic așa, o femeie, să-i bănuiască formele: prin câte-va judecăți, și repezi și dibace, el văzu un cap-de-operă, a cărui făptură cere toate fericirile amorului. Avea o față albă, pe care cerul Spaniei aruncase câteva tonuri ușoare de funingine, adăogînd la înfățișarea ei de pace serafică, o trufie arzătoare. O lucire era strecurată sub pielița ei diafană, datorită poate sîngelui de maur, care îi da obrazului vioiciune și-l colora. Ridicat în creștetul capului, părul îi recădea și-i încorona cu răsfrîngeri negre urechile fragede și străvezii, desenînd contururile unui gît aproape azurat. Buclele îmbelșugate scoteau în relief ochii arzători, și buzele roșii ale gurei frumos arcate. Fusta ei spaniolească vădea mlădioșia mijlocului ușor de îndoit, ca o salcie. Ea era nu virgina Italiei, ci virgina Spaniei, aceea a lui Murillo, singurul artist destul de îndrăzneț, ca s'o zugrăvească beată de fericirea concepției lui Christ,—imaginație aiurită a celui mai neînfrînat și a celui mai fierbînt dintre pictori. Trei lucruri se aflau reunite în fata asta, dintre cari numai unul și-ar ajunge pentru divinizarea unei femei: curăția perlei care doarme în fundul mării, sublima exaltare a sfintei Tereza spaniola, și volúpatea care nu se cunoaște pe sine. Prezența ei făcu minunea unui talisman. Montefiore nu mai văzu nimic vechi împrejurii; fata întinerise totul. Dar deli-

cioasă apariție ținu puțin. Necunoscuta fu petrecută în odaia tainică, în care servitoarea îi duse mai apoi lumină și mâncare.

— Faceți foarte bine că o ascundeți, zise Montefiore în italienește. Yă voi păstra secretul. La naiba! avem generali care sunt în stare să v'o ridice militărește.

Îmbătarea lui Montefiore merse pînă la a'i sugera idea de a se cununa cu ea. Apoi ceru cîte-va informații gazdei. Perez îi povesti bucurios împlinirea care i-o hărăzise ca pupilă. Prudentul spaniol se spovedea pentru că el auzise vorbindu-se cu stimă, prin Italia, de Montefiore, și mai ales ca să arate cît de puternice bariere despărțeau pe față de o seducere. Deși bietul om avu oare-care elocvență, de patriarc, în armonie cu moravurile simple și cu focul de carabină tras asupra lui Montefiore, discursurile lui ar cîștiga mai mult spuse pe scurt.

Numele acesta Marana, aruncat întîi ca o pată familiei ciudate de care e vorba aici, sfîrșise să fie al ei și să înobileze vițitul, prin netăgăduita antichitate a vițitului. Și, într'o zi, Marana, cea din veacul al nouă-spre-zecelea, într'o zi de belșug sau de mizerie, nu se știe, această problemă e un secret între ea și Dumnezeu, dar de sigur într'o oră de cucernicie și melancolie, această femeie se găsi cu picioarele într'o mocirlă și cu capul în cer. În ceasul acela ea își blestemă sîngele din vine, se blestemă pe ea însăși, se înfricoșă că va

avea o fiică, și jură, cum jură asemenea femei, cu străjnicia, cu voința ocnașului, cu cea mai vîrtoasă voință, cu cea mai exactă deplinătate ce se află sub cer; jură, deci, înaintea altarului, crezînd în el, să facă din fiică-sa o ființă virtuoasă, o sfîntă, ca să răsplătească lungul șir de crime amoroase și de femei pierdute, și, să aibă un înger, pentru ele toate, în cer. Jurămîntul făcut, sîngele ei vorbi iar, curtezana se asvîrli în viața ei aventuroasă, cu încă o cugetare mai mult în inimă. În sfîrșit i se întîmplă să iubească cu dragostea violentă a prostituatelor, așa cum Henrieta Wilson iubi pe lordul Ponsomby, cum domnișoara Dupuis iubi pe Bolingbroke, cum marchiza de Pescaire își iubi bărbatul. Dar nu, ea nu iubi, ea adoră pe unul din oamenii cu părul blond, pe un bărbat pe jumătate femeie, pe care-l împodobește cu virtuți ce nu le avea ea, păstrîndu-și pentru sine tot vițiul. Apoi, de la acest om slab, din această căsătorie fără rost, ne-binecuvîntată nici de Dumnezeu nici de oameni, pe care însă fericirea o îndreptățește și care niciodată nu e lipsită de fericire, dar de care însă reșesc într-o zi lipsiții de frunte, ea dobîndi o fată; o fată pe care trebuia s'o mîntuiască, pentru care dorea o viață frumoasă, și mai ales îi dorea pudoarea, adică ceea ce-i lipsise ei. De-atunci, fericită sau nenorocită, bogată sau săracă, avu în inimă un sentiment curat, cel mai frumos dintre sentimentele omenești,

pentru că e cel mai dezinteresat. Iubirea își are egoismul ei, dragostea de mamă n'are nici unul. Marana fu mamă, ca nici o altă mamă, căci în eternul ei naufragiu, maternitatea putea să-i fie scîndură de scăpare. Împlinindu-și cu sfințenie o parte din sarcina ei pămînteană, trimițînd un înger mai mult în paradis, nu prețuia oare mai mult de cît o pocăință tîrzie? Nu era aceasta singura rugă curată îngăduită ei? Așa că atunci cînd această copilă, cînd Maria-Juana-Pepita, (ea ar fi voit să-i dea de paznice pe toate sfintele legendei); cînd mica făptură îi fu dăruită, ea își făcu o atît de înaltă idee de majestatea unei mume, că-și rugă vițîul să-i îngădue o leacă de răgaz.

Se făcu virtuasă și trăi în singurătate. Nu mai avu sărbători, nici nopți, nici onoruri. Toate noroacele, toate mulțumirile și le vedea în șubredul leagăn al fetei ei. Accentele glasului de copil îi zideau o oază pe nisipurile arzătoare ale vieții ei. Sentimentul ei nu se putu măsura cu nici un altul. Nu cuprindea el toate simțirile omenești și toate speranțele cerești? Marana nu voi să-și atingă copila cu nici o altă pîngărire de cît cu aceia a păcatului original al nașterii ei, pe care încefca s'o boteze în toate virtuțile sociale. Așa, ea ceru de la tînărul tată al fetei o zestre și numele lui. Copila nu se numea deci Guana Marana, ci Juana de Mancini. Apoi, după șapte ani de bucurie și de săru-

tări, de beție și de fericire, fu nevoită sărmana Marana să se lipsească de idolul ei, ca să nu-i încline fruntea sub rușinea moștenită. Muma avu curajul să renunțe la copilul ei, pentru copilul ei, și-i căută, nu fără dureri cumplite, o altă mamă, o familie, moravuri de deprins, pilde sfinte de imitat. Abdicarea unei mume e o faptă îngrozitoare sau sublimă. Aceasta, nu era sublimă?

În Taragona, o întâmplare fericită o făcu să întâlnească familia Lagunia, într'o împrejurare în care putu să prețuiască cinstea Spaniolului și neclintita virtute a nevastă-si. Ea îi întâmpină la timp, ca un înger liberator. Norocul și cinstea negustorului, compromise o clipă, aveau nevoie de un ajutor și imediat și tainic. Marana îi încredință zestrea Juanei, ne cerîndu-i nici recunoștință, nici dobîndă. După judecata ei, un contract era un lucru de inimă; justiția celui slab, era un pumnal, iar Dumnezeu tribunalul suprem. După ce mărturisi nenorocirile situației ei donei Lagunia, își încredință fata și averea bătrînei onorabilități spaniole, care respira curată și fără pată în casa aceia antică. Dona Lagunia n'avea copil, și era încîntată să aibă o fată de suflet ca s'o crească. Curtezana se despărți de scumpa ei Juana, sigură că i-a asigurat viitorul și că i-a găsit o mamă, bună să facă din ea o Mancini, iar nu o Marana. Părăsind simpla și modesta casă a postăvarului unde trăiau virtuțile burgheze ale

familiei, și în care religia, cuvioșia sentimentelor și-a cinstei erau și în văzduh, sărmana fată stricată, mamă desmoștenită de copilul ei, putu să-și suporte durerile văzîndu-și pe Juana, fecioară, soție și mumă, mumă fericită de-a lungul unei vieți. Curtezana lăsă pe pragul casei una din acele lacrimi pe care îngerii le culeg. Din ziua aceia de doliu și de speranță, Marana, bîntuită de presimțiri neînfrînte, de trei ori mai venise ca să-și vadă fata. În prima dată, Juana se afla prada unei boli periculoase.

— Știam, spuse ea lui Perez după ce sosise.

Prin somn și de departe, ea văzuse pe fiică-sa murind. O servi, o veghe. Apoi, într'o dimineată pe cînd fiică-sa, în convalescență, dormea, o sărută pe frunte și plecă, fără să se fi dat pe față. Muma izgonea pe curtezană! A doua oară, Marana veni la biserică, pe cînd se făcea confirmarea catolică a Juanei. Imbrăcată simplu, ca or cine, ascunsă după un stîlp, muma poscrisă se recunoscă în fiică-sa, așa precum fusese ea într'o zi, figură cerească de înger, curată ca omătul căzut dimineată pe Alpi. Curtezană pînă și'n maternitatea ei, Marana simți în fundul sufletului o gelozie mai puternică de cît toate dragostele ei la olaltă, și plecă din biserică, incapabilă să mai reziste dorinței de-a ucide pe dona Lagunia, pe care o vedea acolo, cu chipul strălucitor, făcînd pe mama. În sfîrșit, cea din urmă întîlnire, dintre mamă și fiică,

avu loc la Milan, unde se duseseră negustorul și nevastă-sa. Marana trecu prin Corso cu tot alaiul unei suverane. Trecu pe dinaintea fiică-sei repede ca fulgerul, și nu fu recunoscută. Groaznică tristețe! Acestei Marana ghiftuită de săruturi, îi lipsea unul, numai unul, pentru care le-ar fi vîndut pe toate celelalte: sărutul fraged și voios dat de o fiică mamei sale, mamei onorate, unei mame în care strălucesc toate virtuțile casnice. Juana vie, era ca moartă pentru ea! Un gînd în-suflețea pe curtezană, căreia tocmai atunci, ducele de Lina îi spunea:

— Ce ai, iubirea mea?

Un gînd delicios! Juana era mîntuită. Ea putea să ajungă una dintre femeile cele mai de rînd, cine știe, dar nu o josnică curtezană căreia să'i poată spune or cine: Ce ai, dragostea mea? În sfîrșit, postăvarul și nevastă-sa își îndepliniseră datoria fără știrbire. Zestrea Juanei, ajunsă fata lor, va crește. Perez de Lagunia, cel mai bogat negustor din 'provincie, avea pentru fetiță un sentiment aproape superstițios. După ce-i scăpase casa dintr'o ruină rușinoasă, prezența cereștei creaturi nu-i adusesese ea propășirea nemai așteptată? Soția lui, suflet de aur, plin de delicatețe, făcuse din fată un copil cucernic, tot atît de neprihănit pe cît era de frumos. Juana putea tot atît de bine să fie nevasta unui senior ca și a unui comerciant bogat, nu'i lipsea nici una dintre virtuțile cerute de des-

tinuri atît de faimoase. Dacă nu venea războiul, Perez, care visase să se ducă la Madrid, ar fi măritat-o cu vre'un mare demnitar al Spaniei.

— Nu știu pe unde-o fi Marana, zise Perez sfîrșind. Dar, or unde s'ar afla prin lume, dacă a aflat de ocuparea provinciei noastre de către armatele dumneavoastră, și despre asediul Daragonei, ea se află pe drum, vine ca să-și păzească fiica.

Povestirea ce-o auzise, schimbă hotărîrea căpitanului italian, el nu mai voi să facă din Juana de Mancini marchiză de Montefiore. Recunoscuse sîngele Maraneinei în ochiada ce-o schimbase cu fata prin storuri, în viclenia întrebuintată de ea ca să-și astîmpere curiozitatea, și'n ultima privire ce i-o aruncase. Craidonul voia să ia de nevastă o femeie virtuoasă. Aventura era plină de pericole, dar de pericole de-acelea de care nu se spăimîntă nici omul cel mai puțin curagios, pentru că au drept rod dragostea și plăcerile ei. Ucenicul culcat pe teighea, servitoarea în bucătărie, Perez și nevastă-sa fără îndoială că dormeau ca bătrînii; sonoritatea casei, o supraveghere ca de balaur, totul era piedică, totul făceau din amorul acesta un amor imposibil. Dar, Montefiore avea din partea lui, în potriva atîtor imposibilități, sîngele neamului Marana, care pîlpăia în inima curioasei Italiece, Spaniolci prin moravuri, fecioară neprihănită, nerăbdătoare ca să iubească.

Pasiunea, fata și Montefiore, toți trei puteau să înfrunte tot universul.

Montefiore împins și de instinctul oamenilor cu stare cît și de nădejtile vagi ce nu și le lămurește cine-va, și cărora le dă numele de presimțire, cuvînt uimitor de adevărat, își petrecu primele ceasuri ale nopții aceleia la fereastră, privind în jos în spre ascunzătoarea bănuită. Bănuia locul în care cei doi bătrîni își cuibăriseră ultima lor dragoste și bucurie. Cei doi tineri erau despărțiți prin magazinul de cercetat postavurile. Căpitanul nu putea să pună temei pe sgomoțele semnificative făcute în toată casa, și care e limbajul artificial, scornit de amanți în asemenea împrejurări. Dar întîmplarea îi veni în ajutor, sau poate chiar fata! Tocmai cînd se așeză la fereastră, văzu, pe zidul negru al curței, o zonă de lumină, în mijlocul căreia se desena silueta Juanei. Mișcările repetate ale brațului, chipul cum sta, totul arăta că ea se pieptăna pentru culcare.

— E singură? se întreba Montefiore. Ași putea oare fără pericol să las o scrisoare îngreuiată cu cîte-va monede, la capătul unei sfori și să fac așa ca plicul să lovească gemulețul rotund, care fără îndoială, că-i luminează chilia?

El scrisese pe loc un bilet, adevărată scrisoare ofițerească, de soldat isgonit pe insula Elba, de marchiz scăpătat care pe vremuri ar fi parfumat-o cu mosc, de marchiz

ajuns acum căpitan al îmbrăcămintelor. Făcu, din ce găsi la îndemînă o sfoară, legă biletul îngreuiat cu cîți-va lei și-l coborî în taină și în tăcere pînă în mijlocul sferei de lumină.

—Umbrele ce se vor arăta îmi vor spune dacă maică-sa sau servitoarea sînt cu ea. Dacă n'o fi singură, se gîndea Montefiore, îmi voi trage repede sfoara.

Dar cînd după mii de greutate, lezne de priceput, banii loviră geamul, o singură figură, sveltul bust al Juanei, se agită pe zid. Fata deschise fereastra încetișor, văzu biletul, îl luă și stătu dreaptă, citindu-l. Montefiore îi cerea o întîlnire și cerea, în stilul romanelor vechi, inima și mîna Juanei de Mancini. Viclenie mîrșavă și vulgară, dar al cărei succes va fi totdeauna sigur! La vîrsta Juanei, noblețea sufletului crește pericolele vîrstei. Un poet din vremea noastră a spus. «Pe femei puterea ei o prinde. Amantul se preface că se îndoește de dragostea ce o inspiră, tocmai cînd e mai iubit. Incredzătoare și mîndră, fata ar voi să scornească sacrificii ne mai auzite și nu cunoaște în destul nici lumea nici pe bărbați, ca să rămîie liniștită în mijlocul pasiunilor stîrnite în ea și să acopere cu dispreț pe bărbatul care poate primi o viață ca răscumpărare a unei imputări mincinoase.»

De pe vremea sublimei constituirii a societăților, fata se găsește între grozavele sfîșieri pricinuite de calculele virtuței prudente ca și

de nenorocirile greșelei. Adesea ea pierde o iubire, cea mai delicioasă în aparență, e prima, dacă rezistă; pierde o căsătorie dacă e imprudentă. Aruncînd o privire asupra sbuciumului vieții sociale din Paris, ți-e peste putință să te îndoești de necesitatea unei religii, aflînd cît de multe fete sînt seduse. Parisul e situat pe al patruzeci și optulea grad de latitudine, iar Taragonul pe al patruzecelea. Vechea chestiune a climatelor este încă necesară povestitorilor, ca să justifice desnodămintele și greșelele ca și rezistențele în amor.

Montefiore ținea ochii țintiți pe elegantul profil negru desenat în mijlocul luminei proiectate. Nici el, nici Juana, nu puteau să se vadă. Un afurisit ciubuc de zidărie le lua puțința unei corespondări mute, care se poate stabili între doi îndrăgostiți, cînd stau plecați pe ferestre. De-aceia sufletul și atenția căpitanului erau țintuite asupra cercului luminos, în care, poate că fata, fără știrea ei, și-a fi lăsat oglindite cugetările prin gesturi. Dar nu. Straniile mișcări ale Juanei nu-i îngăduiau lui Montefiore să capete cea mai mică speranță. Juana petrecea desfăcînd biletul. Virtutea și morala imitează adesea, în neîncrederea lor, prevederile gelosului Bartholo din comedie. Juana, fără cerneală, fără toc și hîrtie, răspundea făcînd litere cu foarfeca. De grabă, ea legă biletul, ofițerul îl trase, îl deschise, îl puse la lumina lămpii și citi: *Vino!*

— Să viu! Își zise el. Dar otrava, pumnalul, sabia lui Perez! Și ucenicul care abia a adormit pe comptuar? Și servitoarea stă în hamac! Dar casa asta răsunătoare ca un bas de la operă, în care aud de-aici sforăitul moșneagului Perez. Să viu! Oare ea n'are nimic de pierdut?

Străpungătoare gândire! Numai desfrînații știu să fie atît de logici și pot pedepsi o femeie pentru devotamentul ei. Omul a inventat pe Satan și pe Lovelace. Dar fecioara e un înger căruia el nu-i poate predica de cît vițiile lui. Ea este atît de mare, așa de frumoasă, în cît el nu poate nici s'o mai mărească, nici s'o înfrumusețeze. Lui nu i-a fost hărăzită de cît fatala putere de-a o vesteji, atrăgînd-o în viața-i mocirloasă. Montefiore așteptă ceasul din noapte cel mai plin de somn. Apoi cu toate temerile lui, scoborî desculț, cu pistoalele la el, merse tiptil, tiptil, se opri să asculte tăcerea, întinse mîinile înaintea, pipăi treptele, aproape începînd să vadă prin întuneric, mereu gata să se întoarcă în odaia lui, la cea mai mică mișcare neobișnuită. Își îmbrăcase Italianul cea mai frumoasă uniformă, își parfumase părul negru și dobîndise particulara strălucire, pe care toaleta și grija migăloasă de persoana ta o capătă frumusețile firești. În asemenea împrejurare, cei mai mulți bărbați, sînt atît de femei, ca și o femeie. Montefiore putu ajunge fără piedică la tainica ușă a iatacului locuit de

fată. Iatacul era scobit parcă într'un unghi al casei, lărgită în această parte, porțiune de spațiu ce rezultă din nevoia ce o au oamenii de-a-și strînge casele una'ntr'alta, pămînturile fiind scumpe.

Chilia asta era cu desăvîrșire a Juanii, în ea sta toată ziua, departe de privirea tuturor. Pînă atunci fata dormise cu mamă-sa adoptivă. Dar în strîmtoarea din mansardă, cei doi soți nu voiră s'or ducă și pe pupila lor.

Dona Lagunia lăsase deci pe fetiță sub paza și sub cheia ușii secrete, sub protecția ideilor religioase, cele mai bune, căci ele ajunseseră superstiții, și sub apărarea fireștei ei mîndrii, pudoarei ei de sensitivă, care făceau din tînăra Mancini o raritate în sexul ei. Copila avea virtuțile cele mai mișcătoare și inspirațiile cele mai pasionate. Din pricina acestora fusese nevoie, de sfințenia unei atît de monotone vieți ca să se potolească singele învăpăiat al neamului Marana, scînteind în inimă, și pe care mama vitregă le numea ispitele diavolului. O dîră subțire de lumină, trasă pe podele printr'o crăpătură a ușii, îi spuse lui Montefiore că a găsit locul. Sgîrie încet la ușe, Juana deschise. Montefiore intră, palpitînd tot, și văzu limpede în chilioară o expresie de curiozitate naivă, cea mai deplină neștiință de primejdia în care se afla, și un fel de admirație candidă. Rămase vreme de un minut izbit de sfințenia priveliștei ce se arăta ochilor lui.

Pe ziduri se afla o tapițerie cenușie presărată cu flori violete. O lădiță de abanos, o antică oglindă, un larg și vechiu fotoliu tot de abanos și acoperit cu tapițarie, iar lângă masă un scaun: iată totul. Pe masă erau flori și broderie de lucrat; iar în fund un pat strimt și scund, pe care Juana visa. De-asupra patului trei tablouri; în dreptul căpățîiului un crucifix cu vas pentru aghiazmă și o rugăciune scrisă cu litere de aur și înrămată. Florile răspîndiau o mireasmă plăpîndă, lumînările risipeau o lumină dulce. Totul era calm, pur și sfînt. Visurile Juanei, și mai ales Juana, dăruiseră farmecul lor lucrurilor, și sufletul ei se părea că împrăștie raze. Era perla în scoica ei. Juana, îmbrăcată în alb, frumoasă numai prin frumusețea ei, lăsîndu-și cartea de rugăciuni ca să cheme amorul, ar fi insuflat respect chiar și lui Montefiore, dacă tăcerea, dacă noaptea, dacă Juana n'ar fi fost atît de îmbietoare, dacă pătucul alb n'ar fi fost desfăcut, cu plapuma dată'n lături și perna n'ași fi destăinuit mii de dorinți turbure. Montefiore stătu multă vreme nemișcat, beat de o fericire necunoscută, poate aceea a Satanei, cînd vede cerul printr'o spărtură în norii deși de de-asupra lui.

— De cum te-am văzut, zise el în limba toscană pură, te-am iubit. În dumneata mi-a fost și sufletul și viața, și îndurerate vor fi de-apururea, dacă voești.

Juana asculta, sorbind văzduhul, sunetul cuvintelor acelea, pe care dragostea le făcea mărețe.

— Micuțo dragă, cum de-ai putut respira atîta timp în casa asta și nu mori? Tu, făcută ca să domnești peste lume, ca să locuești în palatul unui prinț, să treci din serbare în serbare, să simți bucuriile pe care le stîrnești, să vezi totul închinat la picioarele tale, să întuneci cele mai frumoase avuții cu frumusețea ta care n'ar întîlni semene, trăești aici, singuratică, alături de doi negustori.

Mreajă vicleană. El voia să afle dacă Juana n'avusese nici un amant.

— Da, răspunse ea. Dar cine ți-a spus dumitale cele mai tainice gînduri ale mele? De cîteva luni sînt tristă de moarte. Da, mai de grabă vreau să mor, decît să mai stau multă vreme în casa asta. Vedeți broderia asta, nu e un punct pe ea, care să nu fi fost făcut sub mii de gînduri cumplite. De cîte ori n'am vrut să fug și să mă arunc în mare! De ce? nici eu nu mai știu... Mici supărări de copil, dar foarte reale, cu toată prostia lor... De multe ori am îmbrățișat pe mama, seara, ca și cum ași fi îmbrățișat-o pentru ultima oară, spunîndu-mi în taină:

— Mîine mă omor. Și-apoi nu muream. Sinucigașii se duc în iad, și mie mi-era așa de tare frică de iad, că mai bucuros trăiam.

Mă scol în fiecare zi, mă culc, lucrez în anumite ceasuri și fac aceleași și iar ace-

leaiși lucruri. Nu mi s'ar urî, dar sufer... Și totuși, tata și mama mă adoră! Ah! sînt rea, bine-i spun eu duhovnicului meu.

— Și-ai stat întotdeauna aici, fără nici o distracție, fără plăceri?

— O! n'am fost totdeauna așa. Pînă la vîrsta de cincisprezece ani, cîntecele, muzica, sărbătorile la biserică, îmi plăceau mult. Eram fericită să mă simt ca îngerii, fără păcate, să pot să mă spovedesc mereu la opt zile, în sfîrșit iubeam pe Dumnezeu. Dar de trei ani încoace, din zi în zi, totul s'a schimbat în mine. Mai întîi am vrut să am flori aici, și mi-au adus foarte frumoase... Apoi am vrut... Dar acum nu mai vreau nimic, spuse ea după o tăcere scurtă, zîbind lui Montefiore. Nu mi-ai scris dumneata adineaurea că mă vei iubi totdeauna?

— Da, Juana mea, spuse dulce Montefiore, luînd-o pe adorabila copilă de mijloc și strîngînd-o cu putere pe inima lui, da. Dar lasă-mă să-ți vorbesc cum îi vorbești tu lui Dumnezeu. Nu ești tu mai frumoasă decît fecioara Maria din ceruri? Ascultă! Îți jur, vorbi iarăși el sărutînd-o pe păr, îți jur luînd fruntea ta drept cel mai frumos dintre altare, să fac din tine idolul meu, să te acopăr cu toate bunătățile pămîntești. Ție cupeurile mele, ție palatul meu din Milano, ție giuvaerurile, diamantele străvechei mele familii, ție în fiecare zi noi podoabe, ție mii de plăceri și toate fericirile lumii.

— Da, zise ea, îmi plac mult toate acestea. Dar simt în sufletul meu că ceea ce voi iubi mai mult pe lume va fi dragul meu soț. *Mio caro sposo!* zise ea; căci e peste puțință să spui în alte două vorbe admirabila duioșie, amoroasa eleganță de sunete cu care limba și pronunțarea italiană îmbracă aceste trei cuvinte delicioase. Italiana era limba maternă a Juanei.

— Imi voi găsi, începu ea aruncându-i lui Montefiore o privire în care strălucia năvălirea heruvimilor, îmi voi găsi religia mea scumpă în *el*. El și Dumnezeu, Dumnezeu și el. Vei fi D-ta acela? rosti ea. Da, de sigur D-ta vei fi strigă ea după o mică tăcere. Ah, vino să vezi tabloul pe care tata mi l'a adus din Italia.

Luă o lumânare, făcu un semn lui Montefiore și i arătă, lîngă. pat, pe Sfîntul Mihail nimicind pe diavol.

— Ia te uită, n'are ochii D-tale? De aceia cînd te-am văzut pe stradă, întîlnirea aceasta mi s'a părut o prevestire a cerului. În visurile mele de dimineață pînă nu mă cheamă mama la rugăciune am contemplat de atîtea ori pictura aceasta, îngerul acesta, c'am ajuns să-l cred soțul meu. Doamne, îți vorbesc ca și cum mi-aș vorbi mie. Trebuie să-ți par tare nebună; dar dacă ai ști cîtă nevoie are o biată întemnițată să-și spue gîndurile care o înăbușe! Singură fiind, vorbeam florilor, buchetelor de pe tapete, mi se părea că mă

înțeleg mai bine ele decît tata și mama vecinic așa de gravi.

— Juana, vorbi Montefiore luîndu-i mîinele și sărutîndu-i-le cu patima, care'i strălucea în ochi, în gesturi și în sunetul glasului lui, vorbește-mi ca bărbatului tău, ca ție însu-ți. Am suferit tot ce-ai suferit și tu. Intre noi e firesc să ajungă puține cuvinte ca să ne înțelegem trecutul. Dar nu vom avea nici odată destule ca să ne putem spune fericirile ce ne-așteaptă. Pune-ți mîna pe inima mea, simți cum bate? Să făgăduim amîndoi în fața lui Dumnezeu, care ne vede și ne aude, că vom fi unul altuia credincioși tot timpul vieței noastre. Iată, ia inelul acesta... dămi'l pe al tău.

— Să-ți dau inelul meu! strigă fata îngrozită.

— Și de ce nu? întrebă Montefiore îngrijat de atîta naivitate.

— Eu îl am dela Sf. Părinte Papa. Mi-a fost pus pe deget în copilăria mea de către o frumoasă Doamnă, care mă alăptase, care m'a adus în casa aceasta și mi-a spus să-l păstrez în totdeauna.

— Juano, tu n'ai să mă iubești?

— Ah! zise ea. Ia'l, nu ești D-ta mai vrednic de el decît mine?

Ea ținea inelul tremurînd și'l strîngea privind pe Montefiore cu o pătrundere cerce-tătoare și scormonitoare. Inelul acesta era ea întreagă: și i-l dădea.

— Oh! Juana mea, zise Montefiore strîn-

gînd-o în brațe, ar trebui să fiu un monstru ca să te amăgesc. Te voi iubi deapururi...

Juana devenise visătoare. Montefiore se gîndea în sine că la prima întrevedere nu trebuia să riște ceva, care ar putea să înspăimînte pe o copilă așa de curată, care greșea mai mult din virtute decît din dorință. El își puse nădejdea în viitor, în frumusețea lui a cărei putere o cunoștea și în nevino-vata logodire a inelului, cea mai măreață dintre uniri, cea mai ușoară și cea mai puternică dintre ceremonii, nunta inimei.

Tot restul nopței și toată ziua de adoua zi, închipuirea Juanei, trebuia să fie complicea pasiunii ei. Deci el se sili să fie tot atît de respectos pe cît era de dulce. Gîndind astfel, ajutat de pasiune și mai ales de poftele aprinse de Juana, el fu mîngîios și dulceag în cuvinte. Imbarcă pe nevinovata copilă, în toate planurile unei vieți noi, îi zugrăvi lumea în culorile cele mai strălucitoare, îi vorbi de toate amănuntele gospodăriei, atît de plăcute fetelor și încheia cu greu unele hotărîri, ceia ce dădea drepturi și realitate amorului. Apoi după ce se înțelesesă asupra orei întîlnirilor lor noaptea, lăsă pe Juana fericită dar schimbată. Juana cea curată și sfîntă nu mai exista: în privirea aruncată la sfîrșit, în frumoasa mișcare de-ași duce fruntea la buzele amantului, era de acum mai multă pasiune decît 'i este îngăduit unei fete să arate.

Singurătatea, plictiseala treburilor ei, în opoziție cu natura sa făcuseră toate acestea. Ca să fie cuminte și virtuoasă ar fi trebuit poate s'o obișnuiască cineva cu lumea, sau să i-o ascundă pe veci.

— Ziua de mîine îmi va părea foarte lungă, zise ea primind pe frunte o sărutare care încă era castă. Dar să stai prin sală și să vorbești mai tare, ca să pot să-ți aud glasul, să-mi umple inima.

Montefiore ghicind toată viața Juanei, a fost și mai mulțumit că și-a putut înfrîna poftele, ca să-și asigure și mai bine plăcerile. Reuși să se urce în odaia lui fără accident. Zece zile trecură fără ca vre-o întîmplare de seamă să tulbure pacea și singurătatea casei. Montefiore întrebuițase toate măguliile italienești pentru bătrînul Perez, pentru Dona Lagunia, pentru ucenic chiar, pentru servitoare, și toți îl iubeau.

Dar cu toată încrederea ce-a știut să le-o inspire, niciodată n'a voit să profite de ea cerînd s'o vadă pe Juana și să facă să se deschidă ușa chiliei delicioase. Tînăra italiancă setoasă de-ași vedea amantul, îl ruga adesea; dar refuzase totdeauna, din prevedere. De altminteri, își întrebuițase tot creditul și știința ca s'adoarmă bănuelile celor doi soți bătrîni, pe care îi obișnuise să-l vadă pe el militar, că nu se scoală decît la prînz. Căpitanul spuse că-i bolnav. Cei doi iubiți nu mai trăiau așa dar decît noaptea, pe cînd

totul dormea în casă. Montefiore n'ar fi fost unul dintre stricații cărora obișnuința plăcerii le îngăduie să-și păstreze sîngele rece în ori și ce împrejurare, ei ar fi fost de zece ori pierduți în aceste zece zile. Un amant tînăr, în nevinovăția primei iubiri, s'ar fi lăsat dus la greșeli fermecătoare, cărora este așa de greu să rezști. Dar italianul rezista pînă și Juanei năzuroase, Juanei nebune, Juanei care își făcea din păr un lanț și i-l petrecea pe după grumaj, ca să-l oprească. Totuș chiar omul cel mai pătrunzător n'ar fi putut ușor ghici secretele întîlnirilor lor nocturne. E de crezut că sigur de izbîndă, italianul își hărăzea plăcerile de neuitat ale unei seduceri încete, ale unui incendiu care naște treptat și isprăvește prin a aprinde totul. În a unsprezecea zi, el crezu că e bine să încredințeze, ca pe o mare taină, bătrînului Perez: că pricina desgrațierii lui de către familie, era o căsătorie nepotrivită. Această falșă spovedanie era ceva nespus de urît, pe cînd se desfășura drama nocturnă chiar în acea casă.

Montefiore, ca un vechi jucător pregătea un desnodămînt de care se bucura de mai înainte ca un artist, care își iubește arta. El socotea să părăsească degrabă și casa și amorul. Așa că atunci cînd Juana, primejduindu-și viața poate, va întreba pe Perez unde e oaspetele, bine înțeles după multă așteptare, Perez îi va răspunde fără să cunoască însemnătatea răspunsului: Marchizul de Montefiore, s'a

împăcat cu familia lui, care consimte să-i primească femeia, și s'a dus să i-o prezinte. Atunci, Juana... Italianul nu se întrebese nici odată ce se va mai întâmpla cu Juana. Dar el studiasse nobleța, condamna toate virtuțile, și era sigur de tăcerea Juanei.

El dobîndi o misiune dela nu știu care general. După trei zile, noaptea, în noaptea din 'ajunul plecării, Montefiore, vrînd fără îndoială ca un tigru să nu mai lase nimic din pradă, în loc să se urce în odaia lui, intră îndată după cină la Juana, ca să aibă o cît mai lungă noapte de adio. Juana, adevărată spaniolă, adevărată italiancă, avînd o îndoită patimă, se simți fericită de cutezarea lui. Copila era plină de flăcări! A găsi în dragostea curată a căsnicieii plăcerile crude, ale unei legături nepermise, a-și ascunde soțul după perdelele patului, a-și înșela pe jumătate, părinții adoptivi, și a putea să le spună în caz de surprindere: Sunt marchiza de Montefiore! Pentru o fetiță romantică, și care n'a visat de trei ani, dragostea, fără să viseze toate primejdiile, nu era asta o sărbătoare? Ușa se închise în urma lor, ca să le tăinuiască nebuniile, fericirea, ca un voal, pe care nu e nevoie să-l ridici. Era cam pe la ceasurile nouă, negustorul și nevastă-sa își citeau rugăciunile de seară. De odată zgomo-tul unei trăsuri trasă de cai mulți se auzi în ulicioară. Ciocănituri tari, grăbite, răsunară în prăvălie și servitoarea alergă să deschidă.

Pe dată, în două salturi intră în sala cea veche, o femeie învesmîntată măreț, deși coborîse dintr'o birjă grozav de stropită de noroiul a o sută de drumuri. Trăsura străbătuse, Italia, Franța și Spania. Era Marana! era Marana, care cu toți cei treizeci și șase de ani, cu toate petrecerile, era în toată splendoarea unei *bella fogoranta*, precum i se spunea la Milan, de către pătimașii ei adoratori. Marana, care, amanta știută a unui rege, părăsise Neapolul, sărbătorile din Neapol, cerul din Neapol, apogeul vieții ei de aur și de serenade, de parfume și de mătase, aflînd prin amantul ei regal, evenimentele din Spania și asaltul Taragonei, își zisese ea :

— La Taragona înainte de luarea Taragonei!

Și fără să mai poarte grija curței, nici a coroanei, sosise la Taragona, înarmată cu un firman aproape imperial, încărcată de aur, care o lăsa să treacă prin imperiul francez ca un fulg pe vînt. Pentru mamă nu există spațiu; o adevărată mamă presimte tot și-și vede copilul dintr'un pol la celălalt.

— Fiica mea! fiica mea! strigă Marana.

La glasul ei, la furtunatică-i invazie, la înfățișarea acea de regină, cartea de rugăciuni căzu din mîinile lui Perez și ale nevesti-si. Vocea aceia bubuia ca trăsnetul, și ochii Maranei aruncau fulgere.

— Este aici, răspunse negustorul cu glas liniștit, după o pauză în care își potolise

emoția pricinuită de repede sosire, de privirea și vocea Maranei.

— E aici, repetă el, arătînd în spre chilioară.

— Da, și n'a fost cumva bolnavă, e mereu....

— E perfect sănătoasă, zise dona Lagunia.

— Doamne! mă poți arunca de acuma în iad pentru vecie, dacă asta ți-e' voia, strigă Marana, ducîndu-și pașii sfîrșită, mai mult moartă, către un fotoliu.

Via colorare din obraji ei, datorită frămîntării, se stinse de-odată. Marana păli. Avu-sese putere să îndure suferința, dar nu mai putea să-și poarte bucuria. Bucuria era mai violentă de cît durerea, căci păstra în ea e-courile durerii și temerile bucuriei.

— Mă întreb, zise ea, cum ați făcut? Taragona a fost luată cu asalt.

— Da, vorbi Perez. Dar cînd mă vedeți viu, de ce 'mi mai puneți întrebarea asta? N'ar fi trebuit să mă ucidă ca să ajungă la Juana?

La răspunsul acesta, curtezana apucă mîna bătătorită a lui Perez și o sărută, și lacrimi îi picară pe ea. Era tot ce avea ea mai de preț sub cer, ea care nu plîngea nici odată.

— Om milostiv, zise ea în sfîrșit. Dar n'a trebuit să găzduiți militari?

— Pe unul doar, răspunse spaniolul. Din fericire îl avem pe cel mai cinstit dintre oameni, pe un fost spaniol, un italian care

urăște pe Bonaparte. E un om însurat, om rece... Se scoală târziu și se culcă de vreme. Ba chiar acum e bolnav.

— Un italian! Cum îl cheamă?

— Căpitanul Montefiore....

— Atunci s'ar putea să fie marchizul de Montefiore.

— Da, Senora, el este.

— A văzut-o pe Juana?

— Nu, zise dona Lagunia.

— Te înșeli, nevastă, grăi Perez. Marchizul de sigur că a văzut-o pe Juana, dar numai o clipă, i-adevărat. Și mi se pare că a privit-o atunci când a intrat la noi în vremea mesei.

— Ah! vreau să 'mi văd fata!

— Nimic mai ușor, rosti Perez. Doarme. Dacă o fi lăsat cheia în broască, are să fie nevoe s'o deșteptăm.

Ridicându-se ca să ia cheia trebuincioasă, ochii neguțătorului căzură din întâmplare pe peretele din curtea lăuntrică. În cercul de lumină proiectat pe zid, pe marea fereastră ovală a ulicioarei, el zări umbra unui grup pe care, pînă la grațiosul Canova, nici un sculptor nu l-ar fi născocit.

Spaniolul se întoarse.

— Nu știu, spuse el Maranei, unde au pus cheia.

— Ești foarte palid, zise ea.

— Am să vă spun îndată pentru ce, răspunse el, sărind să-și ia pumnalul, pe care-l

Iuă și cu care izbi cu putere în ușa Juanei, strigînd: «Juano! deschide! deschide!

În vocea lui era o groaznică desnădejde, care îngheță pe cele două femei.

Dar Juana nu deschidea, pentru că-i trebuia vreme pînă să ascundă pe Montefiore. Nu știa nimic din ce se petrecea în sală. Grelele tapiserii de pe ușe năbușeau cuvintele.

— Doamnă, mint spunîndu-vă că nu știu unde e cheia. Iat-o, zise el scoțînd-o din bufet. Dar nu avem ce face cu ea. Are și Juana una și e în broască, iar ușa e bari-cadată. Sîntem păcăliți, nevastă! zise el întorcîndu-se spre soția lui. La Juana se află un bărbat.

— Pe mîntuirea sufletului meu, nu e cu putință! vorbi nevastă-sa.

— Nu te jura, dona Lagunia. Cîntea noastră e moartă, iar femeia asta... El arătă pe Marana care se ridicase și rămăsese împetrită, trăznită de vorbele lui. Femeia aceasta, urmă el, are drept să ne desprețuiască. Ea ne-a mîntuit viața, averea, cîntea, iar noi n'am știut să-i păstrăm de cît banii!

— Juano, deschide, strigă el, sau sfărîm ușa.

Și glasul lui crescînd în violență, se rostogolea pînă în șurele casii, dar el era rece și liniștit. Ținea în mînă viața lui Montefiore și avea să-și spele remușcările în tot sîngele italianului.

— Ești, ești, ești, ești cu toții! strigă

Marana aruncându-se cu agerimea unei tigrese asupra pumnalului, pe care-l și smulse din mâinile lui Perez, uimit.

— Du-te, Perez, rosti ea cu liniște, pleacă și dumneata și nevasta dumitale, și slujnica și ucenicul dumitale. Era să se facă moarte de om. Ai fi fost împușcat de către toți francezii. Fii pe pace, pe mine numai mă privește. Între fiica mea și mine numai Dumnezeu poate interveni. Cît despre amant, eu am de furcă cu el. Pămîntul întreg nu mi l-ar scoate din mâini. Haideți dar, plecați, vă ert. Văd limpede, fata asta e o Marana.

— Voi, religia voastră, cinstea voastră, erați totuși prea slabi ca să luptați cu sîngele meu.

Ea suspină înfricoșetor și ochii ei erau uscați. Pierduse totul și știa să sufere,—era curtezana. Ușa se deschise. Marana uită totul, iar Perez, făcînd un semn nevastă-si putu să stea la postul lui. Ca un spaniol de viță, nestrămutat asupra cinstei, stătea gata să ajute răzbunarea mumei trădate. Juana, în lumină potolită, investmîntată în alb, sta liniștită în mijlocul odăii.

— Ce voiți dumneavoastră? zise ea.

Marana nu putu să-și stăpînească deplin un fior.

— Perez, întrebă ea, camera asta mai are vre-o eșire?

Perez făcu semn că nu. Incredătoare, curtezana intră în odaie.

— Juano, eu sînt mama ta, judecătorul

tău și te afli acum în singura stare care mă silește să mă descopăr ție. Ai venit la mine, tu pe care te voiam a cerului. Ah! cumplit de jos ai căzut. Ai ascuns aici un amant.

— Doamnă, nu trebuia și nu se poate afla aici de cât soțul meu, răspunse ea. Sînt marchiza de Montefiore.

— Sînt oare două! zise bătrînul Perez cu vocea lui gravă. El mi-a spus că e însurat.

— Montefiore, dragostea mea! strigă fata sfîșiind perdelele și arătînd pe ofițer, vino, oamenii aceștia te ponegresc.

Italianul se înfățișe galben-vînat. Vedea un pumnal în mîna Maranei și o cunoștea pe Marana.

De-aceia dintr'un salt, țîșni afară din odăiță, strigînd tunător: Ajutor! ajutor! asasinează pe un Francez. Soldați din al șaselea de linie, dați fuga, alergați după căpitanul vostru! Ajutor!

Perez îl apucase în brațe pe marchiz și mîna lui mare era să-i pue botniță, dar curtezana îl opri spunîndu-i: Ține-l bine, dar lasă-l să țipe. Deschideți ușile, lăsați-le deschise și plecați cu toții, v'o mai repet odată.— Iar tu, vorbi ea, adresîndu-se lui Montefiore, țipă, cheamă în ajutor... Cînd pașii soldaților tăi s'or auzi pe aproape, lama asta îți va fi înfiptă în inimă. Ești însurat? răspunde.

Montefiore, căzut pe pragul ușii, la doi pași de Juana, nu mai vedea nimic, de cât doar lama pumnalului, ale cărui raze strălucitoare îl orbeau.

— Să mă fi amăgit, rosti încet Juana. Mi-a spus că e flăcău.

— Mie mi-a spus că e căsătorit, vorbi Perez cu glasul-i sever.

— Sfântă Fecioară! se uimi dona Lagunia.

— Ai să răspunzi odată, suflet de noroi? zise Marana cu glas încet, plecîndu-se la urechea marhizului.

— Fiica Dumitale... zise Montefiore.

— Fiica ce-am avut-o a murit sau trage să moară, răspunse Marana. Nu mai am copilă. Nu mai rosti vorba asta. Răspunde, ești înșurat?

— Nu, doamnă, zise în sfîrșit Montefiore, vrînd să cîștige timp. Vreau să mă înșor cu fata Dumitale.

— Nobilul meu Montefiore! zise Juana respirînd.

— Atunci de ce fugi și chemi într'ajutor? întrebă Spaniolul.

Strașnică deslușire!

Juana nu zise nimic, dar își frămîntă mîinile și se îndreaptă către un fotoliu. Tot atunci se auzi un sgomot destul de ușor de auzit în adîncă tăcere ce domnea în salon. Un soldat din al șaselea de linie, trecînd din întîmplare pe stradă, pe cînd Montefiore striga ajutor, se dusesse să-l vestească pe Diard. Acesta, din fericire, tocmai se întorcea acasă. El luă cîți-va tovarăși și veni.

— Dece vream să fug? zise Montefiore auzind glasul prietenului său. Pentru că vă

spuneam adevărul, Diard! Diard! strigă el, ascuțit.

Dar, spunându-i o vorbă stăpînu-său, pe care numai o moarte îl mai împăca, ucenicul închise ușa, și soldații fură nevoiți s'o prăbușească. Pînă să intre ei, Marana putu să-i dea vinovatului o lovitură de pumnal. Dar mînia ei cumplită o făcu să dea greș, și lama alunecă pe epoletul lui Montefiore. Totuși, cu atîta putere izbise, că Italianul căzuse la picioarele Juanei, fără ca fata să ia aminte. Marana sări asupra lui și, nevrînd să-l scape și de data asta, îl luă de gît, cu mîna de fer, și se pregătea să-l lovească în inimă.

— Sînt necăsătorit și o iau! jur pe Dumnezeu, pe mama mea, pe tot ce am mai sfînt pe lume. Sînt flăcău, mă însor, pe onoarea mea!

Și el mușcă brațul curtezanei.

— Haide, mamă, zise Juana, ucide-l. E prea laș, nu-l vreau de bărbat, să fie de zece ori mai frumos.

— Ah! îmi regăsesc fiica! strigă mama.

— Ce se petrece aici? întrebă contabilulșef, apărînd.

— Iată, strigă Montefiore, vor să mă așasineze pentru fata asta, care pretinde că-i sînt amant. Am fost atras aici într'o capcană și vor să mă silească s'o iau de nevastă fără voia mea.

— Tu n'o vrei? strigă Diard, izbit de

frumusețea sublimă, pe care indignarea, disprețul și ura o dădeau Juanei, frumoasă și așa: Tare mai ești greu de mulțumit! Dacă-i trebuie un bărbat, eu sînt gata. Aruncați pumnalele.

Marana luă pe Italian, îl ridică în picioare, îl trase lîngă patul fetei și i șopti la ureche: — Dacă te cruț, e mulțumită vorbei pe care ai spus-o la sfîrșit. Dar, ia aminte! dacă limba ta îmi va ponegri vre-odată copila, o să ne vedem iar.

— Ce zestre are ea? întrebă Marana pe Perez.

— Are două sute de mii de piaștri...

— N'are să aibă numai atît, Domnule, îi spuse curtezana lui Diard. Cine ești Dumneata? Dumneata poți pleca, urmă ea întorcîndu-se către Montefiore.

Auzind că se vorbește de două sute de mii de piaștri, marchizul înaintă zicînd: De altfel e drept că sînt flăcău, sînt liber...

O privire a Juanei îi tăe vorba: Dumneata ești liber să pleci, îi zise ea.

Și Italianul plecă.

— Ah! Domnule, urmă copila către Diard, îți mulțumesc cu admirație. Soțul meu e'n cer, el va să fie Isus Cristos. Mîine chiar, voi intra în monastire...

— Juano, Juana mea, taci! strigă mama strîngînd-o în brațe. Apoi îi șopti la ureche: Îți trebuie alt bărbat ție.

Juana păli.

— Cine ești Dumneata, Domnule? repetă ea privind pe Provensal.

— Nu sînt încă, zise el, de cît șef-comptabil la al șeselea de linie. Dar pentru așa nevastă, simți în inimă imbold să ajungi mareșal de Franța. Mă numesc Pierre-François Diard. Tata era profesor de scrimă la regiment. Nu sînt un...

— E! ești om cinstit nu'i așa? strigă Marana. Dacă plăci Juanei de Mancini, puteți fi fericiți și unul și altul.

— Juano, urmă ea cu un ton grav, cînd vei fi nevasta unui bărbat viteaz și demn, să te gîndești că vei fi mamă. Am jurat că-ți vei putea îmbrățișa copii fără să roșești... (aci glasul ei suferi o schimbare); am jurat că vei fi o femeie virtuoasă, să te aștepti deci, în viața aceasta, la multe necazuri. Dar or și ce s'ar întîmpla, să rămîi neprihănită și să fii credincioasă bărbatului tău. Jertfește 'i tot, căci este tatăl copiilor tăi... Un tată al copiilor tăi!... Da! între un amant și tine, totdeauna se va interpune mama ta. Și nu-ți voi fi mamă de cît la primejdie... Vezi pumnalul lui Perez?... Ți l-am pus în zestre, zise ea luînd arma și aruncînd-o pe patul Juanei. Ți-l las ca cheazășie a cinstei tale, cîtă vreme îmi vor fi ochii deschiși și brațele slobode. Adio, zise ea stăpînindu-și plînsul, să dea Dumnezeu să nu ne mai vedem nici odată!

La gîndul ăsta, îi curseră lacrimi din belșug.

— Biata copilă! ai fost mai fericită, de cît crezi în celula asta. S'o faci ca să n'o regrete nici odată, zise ea, cu ochii la viitorul gînere.

Istorisirea aceasta introductivă nu este subiectul principal al acestui studiu, pentru priceperea căruia era să se explice, cu de-amănuntul, cum s'a făcut ca Diard, căpitanul, să se însoare cu Juana de Mancini, cum s'au cunoscut Montefiore și Diard și ce sînge și ce patimi clocoteau în doamna Diard.

Pe cînd șef-comptabilul împlinea lungile și încetele formalități, fără de care nu i se îngăduie unui militar francez să se căsătorească, se îndrăgostise cu patimă de Juana de Mancini. Juana avusese vreme să cugete la soarta ei. Destin înspăimîntător! Juana, care nu avea pentru Diard nici stimă, nici iubire, era totuș legată de el printr'un cuvînt scăpat fără îndoială din greșeală, dar necesar. Provensalul nu era nici frumos, nici bine făcut. Purtarea lui lipsită de distincțiune trăda înrăurirea armatei, a moravurilor din provincia lui și-a unei educații nedesăvîrșite. Putea oare să-l iubească pe Diard, fata asta numai grație și numai eleganță, care avea un neînvins instinct de lux și gust ales și pe care de-almințeri natura ei o tira către înaltele sfere sociale? Cît despre stimă, ea 'r refuza lui Diard pînă și sentimentul acesta, tocmai pentru că Diard o luase de nevastă. Repulsiunea aceasta era foarte firească. Femeia este o sfîntă și fru-

moasă creatură, dar mai în totdeauna neînțeleasă și mai totdeauna rău judecată, tot pentru că e neînțeleasă. Dacă Juana l-ar fi iubit pe Diard, l-ar fi respectat. Amorul creiază în femei o nouă femeie: cea din ajun nu mai există. Invesmîntînd rochia nupțială a unei pasiuni, în care e vorba de toată viața, femeia o îmbracă curată și albă. Renăscînd virtuoasă și pudică, trecutul nu mai există pentru ea. E toată numai viitor și trebuie să uite totul, ca să reînvețe totul. În acest sens, versul celebru pus de către un poet modern pe buzele lui Marion Delorme e plin de adevăr, vers, totuș, cornelian:

„Și amorul mi-a refăcut virginitatea“.

Așa dar Juana, fără amor, rămînea Juana înșelată, umilită, înjosită. Juana nu putea să-l cinstească pe bărbatul îngăduit în așa chip. Ea simțea, cu toată limpezimea curății ei de fecioară, de copilă, deosebirea aceia, subtilă în aparență, dar sfînt de dreaptă, legată față de inimă, și pe care femeile o aplică instinctiv în toate sentimentele lor, chiar cele mai necugetate. Juana se întristă adînc, descoperind nemărginirea vieții. Își odihnea adesea ochii plini de lacrimi, cu trufie stăvilite, și pe Perez și pe dona Lagunia. Bătrînii pricepeau amîndoi amarele gînduri cuprinse în lacrămile acelea; dar tăceau. La ce sînt bune dojenile? La ce sînt bune mîngîierile? Cu cît sînt mai vii, cu atîta măresc nenorocirea.

Într'o seară, Juana, prostită de durere, auzi,

prin tapiseria groasă a celulei ei, pe care cei doi soți o credeau închisă, un oftat scăpat mumei adoptive.

— Bietul copil are să moară de necaz.

— Da, răspunse Perez mișcat. Dar ce putem face? Pot să mă duc acum și să laud frumusețea pupilei mele contelui d'Arcos, cu care speram să o mărit?

— O greșală nu însemnează vițiu, zise bătrîna femeie, indulgentă cît poate fi un înger.

— Maică-sa a dat-o, spuse Perez.

— Intr'o clipă și fără s'o consulte! strigă Lagunia.

— Ea a știut bine ce face.

— Pe ce mîini va încăpea mărgăritarul nostru!

— Nu mai spune o vorbă mai mult, sau vrei să cauț gîlceavă lui... Diard acela.

— Asta ar fi altă nenorocire.

Auzind cuvintele acestea, Juana înțelese în sfîrșit fericirea al cărei curs fusese turburat de greșala ei. Curatele și candidete ceasuri ale dulcii ei singurătăți, ar fi fost deci răsplătite printr'o existență falnică și splendidă, cu frumuseți și mulțumiri așa precum le visase ea, în visuri care îi pricinuiseră căderea. Să cadă dela înălțimea contelui d'Arcos la domnul Diard! Juana plîngea, Juana era aproape nebună. Șovăi cît-va timp între vițiu și religie. Vițiul era un desnodămînt grabnic, religia o întreagă viață de suferințe. Meditarea

îi era furtunoasă și solemnă. A doua zi era ziua fatală: ziua căsătoriei. Juana ar mai fi putut rămîne tot Juana. Liberă, știa cît de vastă îi e nenorocirea, căsătorită nu mai știa pînă unde va merge. Religia triumfa. Dona Lagunia veni lîngă fiică-sa și veghe rugîndu-se tot atît de cucernic ca lîngă o muribundă.

— Așa vrea Dumnezeu, îi spuse ea Juanei.

Natura dăruiește rînd pe rînd femeii o deosebită putere ca s'o ajute să sufere și o slăbiciune care o sfătuește să se resemneze. Juana se resemnă fără fățarnicie. Voia să urmeze jurămîntul mamei sale și să străbată pustiul vieții ca să ajungă la cer, știind deslușit că nu va găsi nici o floare în spinoasa ei călătorie. Se căsătorii cu Diard. Cît despre șef-comptabilul, cine l-ar învinovăți, pentru că nu-i plăcuse Juanei? O iubea nebunește. Marana, atît de firesc isteată ca să presimtă iubirea, recunoscuse în el accentul pasiunii, frămîntările generoase, particulare Meridionalilor. În culmea marei ei mîinii, nu bănuise de cît calitățile frumoase ale lui Diard și crezu că e destul atîta pentru ca fericirea fetei sale să fie pe veci asigurată.

Primele zile ale căsătoriei fură fericite, în aparență; sau pentru a desluși una dintre faptele tainice de care sînt învăluite de către femei toate mizeriile, în fundul sufletului lor, — Juana nu voi să înlătore bucuria bărbatului ei. Rol dublu, cumplit de greu a-l juca, și pe cari-l joacă mai curînd sau mai

tîrziu, cele mai multe din femeile măritate în silă. Din această viață, un bărbat nu e în stare să istorisească de cît faptele. Numai inimele femeiești pot bănuî sentimentele. Nu-i aceasta o istorie cu neputință de povestit în tot adevărul ei? Juana luptînd neconținut în contra firei sale, tot de-odată spaniole și italiene, secînd și izvorul lacrărilor — tot plîngînd în taină, era una din creaturile tip, destinate a reprezenta nenorocirea femenină, în cea mai vastă expresie a ei: durere necurmat activă, și a cărei zugrăveală ar necesita observații atît de amănunțite că, pentru oamenii lacomi de emoții dramatice ar părea insipidă.

Această analiză, în care or ce soție își găsește negreșit unele din propriile ei suferințe, dacă le-ar da în vileag pe toate și ar alcătui o carte întreagă? Carte ingrată a firei ei și al cărei merit ar fi colorile fine, nuanțele delicate și pe care criticii le-ar găsi searbede și nelămurite. De altfel cine ar putea da la iveală, fără să aibă încă o inimă în inima lui, atingătoarele și adîncile elejii, duse de unele femei în mormînt: melancolii neînțelese chiar de cei care le-au stîrnit; suspine năbușite, devotamente nerăsplătite, totuși pămîntești; mărețe tăceri luate în nume de rău; răzbunări disprețuite; generozități nesfîrșite și zadarnice; plăceri dorite și trădate; carități de înger împlinite în taină? Juana cunoscuse viața aceasta, soarta nu-i cruță

nimic. A fost femeia deplină, dar femeia nenorocită și suferitoare, femeia necurmat batjocorită și vecinic ertînd; femeia curată ca diamantul fără pată. Și ea avea frumusețea și strălucirea diamantului, iar în această frumusețe și strălucire o răzbunare vecinic pregătită. Ea nu era făcută să se teamă de pumnalul pus în zestrea ei.

Totuș, însuflețit de o dragoste adevărată, de ceva din acele pasiuni care schimbă pe dată cele mai păcătoase caractere și scot la lumină tot ce este frumos într'un suflet, Diard știu dela început să se poarte ca un om de onoare. Sili pe Montefiore să părăsească regimentul, ba chiar și corpul de armată, pentru ca nu cum-va să-l întâlnească nevastă-sa cît timp vor sta încă în Spania. Apoi șef-comptabilul își ceru permutarea și reuși să treacă în garda imperială. Voia cu or ce preț să-și dobîndească un titlu, onoruri și o considerație potrivită cu marea lui avere. De aceia se arătă curagios într'o luptă dintre cele mai sîngeroase, în Germania. Dar a fost rănit greu, încît n'a mai putut rămîne în gardă. Amenințat de aș pierde un picior, dobîndi voia de-a se retrage, fără titlu de baron, fără recompensele dorite atîta și pe care le-ar fi dobîndit poate, de nu s'ar fi numit Diard. Evenimentul acesta, rana lui, speranțele înșelate, îi schimbă caracterul. Energia lui provensală, trezită un moment, căzu la pămînt. La început însă fu susținut

de nevăastă, căreia sfortările, curajul, ambiția lui îi dăduseră credință în bărbatul ei, și care, mai mult de cît or care alta, trebuia să dovedească ce pot femeile mîngîietoare și dulci cînd vin nevoile vieții. Întărit de cîte-va vorbe ale Juanei, șeful de batalion, în retragere, veni la Paris hotărît să cîștige în cariera administrativă o poziție înaltă, vrednică de respect, ca să se uite șef-comptabilul din al 6-lea de linie, și să împodobească într'o zi pe doamna Diard cu un nume frumos. Pasiunea lui pentru seducătoarea făptură îl ajută să-i ghicească dorințele cele mai tainice. Juana tăcu, dar îl pricepea. El nu era iubit cum visează să fie un amant. El știa și voia să fie prețuit, iubit. Presimțea fericirea, nefericitul om, găsind în toate împrejurările nevasta dulce și răbdătoare, dar această dulceață această răbdare trădau resemnarea. Ei îi datora el pe Juana. Resemnarea, cucernicia, sînt dragostea? Diard ar fi dorit de multe ori un refuz, în loc de o castă supunere. Adesea și-ar fi dat mîntuirea sufletului numai ca să înduplece pe Juana să plîngă la pieptul lui și să nu-și ascundă cugetele sub o figură zîmbitoare, care mințea nobil. Mulți tineri,—căci dela o vîrstă nu mai luptăm—vor să înfrîngă o soartă vrăjmașe, cu nori posomorîți, din vreme în vreme, pe cerul vieții; iar cînd se rostogolesc în abisurile nenorocirii să nu le desprețuim frămîntările lor ignorate.

Ca atîția alții, Diard încercă de toate, și totul îi fu potrivit. Averea lui îi îngădui să-și înconjoare nevasta de plăcerile luxului parizian. Ea ținea casă mare, saloane mari, una din acele mari case îmbelșugate, în care artiștii, puțin năzuroși de felul lor, și cîți-va intriganți precum și inși gata pe petrecere pretutindeni și oameni la modă, îi făceau cu toții curte Juanei. Cei care se pun în evidență la Paris, trebuie sau să subjuge Parisul sau să fie subjugați de el. Diard nu avea un caracter destul de puternic, destul încheșat, destul de stăruitor ca să comande lumii din epoca aceea, pentru că în epoca aceea fiecare căuta să se ridice. Clasificările sociale făcute gata sunt poate un mare bine, chiar pentru popor. Napoleon ne-a mărturisit silințele ce-și da ca să impună respect curții lui, în care cei mai mulți dintre supuși îi fuseseră egali. Dar Napoleon era Corsican, iar Diard era Provensal. Cu geniu egal, un insular va fi totdeauna mai desăvîrșit de cît omul continentului și sub aceeași latitudine. Brațul de mare care separă Corsica de Provența este, în ciuda științei omenеști, un ocean întreg, care face două patrii.

Din falșea lui situație, falșificată de el, și mai tare, isvorîră pentru Diard nenorociri mari. Poate că se pot trage învățăminte utile din înșirarea faptelor mici de nevăzut, care-au pregătît desnodărnîntul acestei povești. Mai întîi, spiritualii Parisului priviră zîmbind ta-

blourile cu care fostul şef-comptabil îşi decorase casa. Cap de operele cumpărate în ajun fură învăluite în musttrarea mută pe care o adresa or şi cine celor ce fuseseră în Spania, iar musttrarea aceasta era răzbunarea amorurilor proprii rănite de averea lui Diard,

Juana înţelegea unele din cuvintele cu dublu înţeles, în care francezul e isteţ. Atunci, prin povaţa ei, bărbatu-său retrimise tablourile la Taragona. Dar publicul, hotărît să judece rău, zise: «Diard ăsta e subţire, şi-a vîndut tablourile». Oamenii de ispravă urmară să creadă că pînzele rămase în saloane nu erau dobîndite după toată cuviinţa. Cîte-va cucoane geloase întrebau cum a putut un Diard să ia de nevastă pe o fată aşa de bogată şi de frumoasă. De aici, comentarii, spirite la nesfîrşit, cum se fac la Paris. Totuşi Juana înţîmpina pretutindeni un respect de porunceală, faţă de viaţa ei curată şi religioasă, care înfrunta totul, chiar calomniile pariziene. Dar respectul acesta se oprea la ea şi la bărbat nu cobora. Pătrunderea-i femeiască şi privirea ei strălucitoare, plutind de-asupra tuturor în saloanele ei, nu-i aduceau de cît dureri.

Lipsa de stimă era şi ea un lucru firesc. Militarii, cu toate virtuţile hărăzite lor de închipuirea noastră, nu-l ertau pe fostul şef-comptabil în al 6-lea de linie să fie bogat şi să-şi dea aere la Paris. La Paris, de la cea de pe urmă casă în suburbia Saint-Germain pînă la cel mai neînsemnat palat din

Strada Saint Lazare, de la Luxemburg la Montmartre, toți cei care se gătesc și palavrănesc, se gătesc ca să se plimbe și se plimbă ca să se gătească, toată lumea aceasta de aere mici și mari, lume îmbrăcată cu obrăznicie și căptușită cu doruri umilite de invidie și de lingușire, tot ce e aurit și despoleit, tânăr și bătrîn, nobil de eri sau nobil din al patrulea veac, toți cei ce-și bat joc de un parvenit, toți cei înfricoșați să nu se compromită, toți cei ce vor să nărue o putere sau să adore dacă rezistă, toate urechile acestea aud, toate limbile acestea grăesc și toate inteligențele acestea știu, într'o singură seară, unde s'a născut, unde e crescut, ce-a făcut sau n'a făcut noul venit, care pretinde onorurile lumii. Dacă pentru înalta societate nu există o curte cu juri, întâmpină pe cel mai crud dintre toți procurorii, pe o făptură morală, nesățioasă, tot de-odată judecător și călău. El acuză, el înfierează. Să nu sperii că-i poți ascunde ceva. Spovedește-te tot tu însuși. El vrea să știe tot și știe tot. Nu întreba unde se află telegraful necunoscut care-i transmite la acelaș ceas, cît ai clipi din ochi, în ori care parte, un scandal, o veste. Nu întreba cine-l mînuiește, telegraful acesta e un mister social. Un observator nu poate decît să constate efectele. Sunt pilde de necrezut, dintre care una șî'ajunge. Asasinatul ducelui de Berry, săvîrșit la Operă, a fost povestit, după zece minute de la crimă în fundul in-

sulei Saint-Louis. Părerea ce-o avea al 6-lea de linie asupra lui Diard se strecură în lume, chiar în seara primului său bal.

Așa dar, Diard nu avea nici o trecere în lume. De aceea, numai nevastă-sa mai putea face cu el ceva. Minune a ciudatei noastre civilizații! La Paris, când un bărbat nu poate însuși să fie cine-va, nevastă-sa, dacă e tânără și spirituală îi poate prilegi ridicarea. Printre soții, s'au văzut unele bolnave, slabe în aparență, dar care, fără să se scoale din divanul lor, fără să părăsească odaia lor, au stăpînit societatea, au pus în mișcare mii de resorturi și și-au pus bărbații acolo unde le năzuia deșertăciunea lor. Dar Juana, a cărei copilărie se scursese naivă în celula ei din Taragona, nu cunoștea nici unul din vițiile, nici una din lașitățile, nici una din ascunzișurile vieții pariziene. Le privea ca o fetiță curioasă și nu lua aminte de cît la descoperirile făcute de durerea și de mîndria ei rănită. De-alminteri, avea simțirea unei inimi feciorelnice, care primește de mai nainte impresiile, ca senzitivele. Tînăra singuratică, devenită așa de grabnic femeie, înțelese că dacă ar încerca să silească lumea a'i respecta bărbatul, ar însemna că cerșește, ca în Spania, cu carabina în spate. Apoi mulțimea și repetarea precauțiunilor pe care trebuia să le ia, n'ar fi dat pe față toată necesitatea lor? Între a nu se face respectat și între a se face prea respectat, era pentru Diard un abis adevărat.

Scurt, ea bănuia lumea, precum odinioară bănuise viața, și nu mai văzu pentru ea, pretutindeni, de cât spectacolul unei nenorociri ireparabile. Mai veni apoi și necazul că prea tîrziu vedea incapacitatea particulară a bărbatului ei, om cu desăvîrșire lipsit de puțința de-a lega ideile între ele. El nu-și pricepea de fel rolul în lume, nu prindea nici întregul, nici nuanțele, și nuanțele erau totul. Nu se afla oare el într'una din situațiile, în cari finețea poate cu ușurință ține loc de forță? Dar finețea care reușește totdeauna, este poate cea mai mare dintre toate forțele.

Din potrivă, departe de-a scoate pata de undelemn făcută de trecutul lui, Diard se încapătăină din răspuțeri s'o întindă. Așa, neștiind să studieze după cuvință, faza imperiului în mijlocul căruia sosea, voi, el care nu fusese de cât șef de escadron, să fie numit prefect. Pe atunci aproape toată lumea credea în geniul lui Napoleon; norocul lui mărise totul. Prefecturile, imperiile acestea în mic, nu se mai potriveau de cât pe umerii celor cu nume străvechi, boerești, șambelanilor Majestății Sale Impăratul și regele. Prefecții apăruseră viziri. Deci sprjinatorii lui, își bătură joc de ambiția mărturisită de șeful de escadron, și Diard se mărgini a cere o suprefectură. Firește, eși de aici o nepotriveală caraghioasă întru modestia pretențiilor lui și mărirea averii lui. Să deschizi palate regale, și

să afișezi un lux obraznic, și apoi să părăsești viața de milionar, ca să te înfunzi la Issoudun sau la Savanay, nu însemnează să te așezi mai prejos de situația ta? Juana, prea târziu instruită asupra legilor, moravurilor și obiceiurilor noastre administrative, își desluși prea târziu bărbatul. Diard, disperat, solicită mereu și de toate puterile ministeriale; Diard, respins de pretutindeni, nu putea fi nimic, și atunci lumea îl judecă precum îl judecase guvernul și precum el însuși se judeca. Diard fusese greu rănit pe câmpul de bătae, și Diard nu era decorat.

Comptabilul-șef, bogat, dar fără considerație, nu găsi un loc la Stat; societatea îl refuza pe cel pe care-l pretindea el, i-l refuza în chip logic. În sfârșit, acasă la el, simțea la fie-care prilej, superioritatea nevestisi. Deși ea întrebuinta un tact, ar trebui să zic catifelat, dacă epitetul n'ar fi prea îndrăgneaș, ca să ascundă această supremație care și pe ea o uimea, și de care era umilită, Diard, în cele din urmă, se simți atins de el. E natural, ca din jocul acesta, bărbații să iasă or micșorați, or măriți, sau să se facă mai răi. Curajul sau pasiunea acestui om trebuiau așa dar să descrească sub loviturile repetate de către greșelile lui, amorului lui propriu, și el făcea greșeli peste greșeli. Dintru început el avusese să lupte cu totul, pînă și cu obiceiurile și cu caracterul lui. Pasionat Provensal, sincer în viciile lui ca și în virtuțile lui,

omul acesta, ale cărui fibre s^emănau cu strunele harpei, fu numai inimă pentru vechii lui prieteni. Ajută pe cei în mizerie, cît și pe nevoiașii de neam mare; într'un cuvînt, el nu întoarse spatele nimănuia și dădu în aurițele lui saloane mîna la tot soiul de oameni. Văzînd acestea, generalul imperial, variație a speciei omenești din care în curînd nu va mai exista nici un tip, nu-l mai îmbrățișe pe Diard, ci-i spuse cu obrăznicie: «Dragă», întîmpinîndu-l. Dacă generalii își ascuseră obrăznicia sub camaraderia lor soldățească, oamenii de bună companie, care-l vizitau, îi arătară lui Diard acel dispreț elegant, mănusat, în potriva căruia un om nou e aproape totdeauna nearmat. În sfîrșit aerul lui Diard, gesticulația semi-italiană, felul lui de-a vorbi și de-a se îmbrăca, totul la el călca respectul, pe care observația exactă a lucrurilor hotărîte de gustul aleșilor îl impune oamenilor de rînd; respect al căruia jug nu poate fi sfărîmat de cît de către genii. Așa merge lumea.

Aceste amănunțimi zugrăvesc slab miile de chinuri cărora Juana le-a fost pradă; veni ră unul cîte unul, chinurile, fie-care natură socială îi dădu lovitura sa de ac. Și pentru un sufl^et care preferă lovițurile de pumnal, cumplite trebuie să fi fost suferințele luptei, în care Diard primea bobîrnace fără să le simtă, iar Juana le simțea fără să le primească de-a dreptul.

Veni apoi un moment, spăimîntător moment, în care ea dobîndi o percepţiune lucidă despre lume, şi resimţi dintr'odată toate durerile care se îngrămădiseră de mai nainte, anume pentru ea. Îşi judecă bărbatul incapabil să urce înaltele trepte ale ordinului social, şi bănuî pînă unde trebuia să coboare, în ziua în care îi va trebui o inimă. Juanei îi fu milă de bărbatul ei. Viitorul se arăta posomorît, tinerei femei. Trăia vecinic cu presimţirea unei nenorociri. Prevestirea sălăşluia în sufletul ei ca molima în aer; dar ea ştia să găsească puterea de a-şi dosi mîhnirile sub zîmbete. Ajunsese femeia să nu se mai gîndească la ea. Juana se sluji de influenţa ce-o avea asupra lui Diard, ca să-l facă să abdice la toate pretenţiile lui, şi să-i arate, ca un azil, viaţa dulce şi binefăcătoare a căminului domestic. Relele veneau din lume, nu trebuia izgonită lumea? În casa lui, Diard va găsi pacea, respectul; va domni. Ea se simţea destul de puternică pentru aspra sarcină de a-l face fericit, pe el, care era nemulţumit de el însuşi. Energia ei spori faţă de greutăţile vieţii. Dobîndi tot eroismul secret, necesar situaţiei acestea, şi fu inspirată de religioasele dorinţe care susţin pe îngerul însărcinat să protejeze un suflet creştinesc: superstiţioasă poezie! icoane alegorice ale celor două naturi omeneşti.

Diard îşi părăsi planurile, îşi închise casa şi trăi în lăuntrul ei, dacă e îngăduit să în-

trebuiețez un cuvînt așa de familiar. Dar tocmai aceasta fu stîncă ascunsă de unde. Bietul militar avea unul din acele suflete căroră le trebuie o mișcare perpetuă. Diard era unul dintre inșii cari sunt instinctivi siliți să plece îndată ce-au sosit, și a căror țintă vitală pare să fie a se duce și-a veni fără preget, ca roțile de care vorbește sfînta Scriptură. De alminteri, poate că omul căuta să fugă de el însuși. Fără să se fi plictisit de Juana, fără s'o poată învinovăți, patima lui pentru ea se potolise prin posesiune, și el rămăsese în paza caracterului lui. De atunci, abaterile lui se îndesiră și el să lăsă adesea pornirilor lui meridionale. Cu cît e mai virtuoasă o femeie, cu cît este mai fără greș, cu atît bărbatul vrea să-i găsească o vină, măcar pentru ca să facă act de superioritatea lui legală. Dar dacă, din întîmplare, ea este hotărît impunătoare, el simte nevoia de-a scorni păcate. Atunci, între soți, nimicurile se îngroașă și se fac munți. Dar Juana, răbdătoare fără trufie, dulce fără acea amărăciune pe care știu femeile s'o amestece în supunerea lor, nu lăsa nici o porțiță răutății calculate, celei mai aprige dintre toate răutățile. Apoi, ea mai era și una din acele nobile făpturi, cari e peste putință să calce greșit; privirea ei, în care izbucnea viața, sfîntă și curată, privirea ei de martir avea greutatea unei fascinări. Diard, mai întîi stînjinit, apoi jicnit, ajunse să vadă un jug pentru

el, în această înaltă virtute. Înțelepciunea soției lui nu-i dădea emoțiuni violente, și el dorea emoțiuni. Mii de scene se joacă în fundul sufletelor, sub recile deducțiuni ale unei existențe în aparență simplă și vulgară. Intre toate dramele acestea mici, care durează așa de puțin, dar care pătrund adînc în viață și sunt aproape în totdeauna semnul marei nenorociri urcite celor mai multe dintre căsnicii, e greu de ales o pildă. Totuș este o scenă care slujește foarte bine să ne lămuirească de cînd viața acestor doi oameni începu să se desbîne, pentru amîndoi. Poate că scena aceasta va desluși de asemenea și desnodămîntul poveștii noastre.

Juana avea doi copii, doi băieți, din fericire pentru ea. Întîiul venise la șapte luni după căsătoria ei. Se numea Juan, și semăna cu maică-sa. Pe al doilea copil îl dobîndi trei ani dela sosirea ei la Paris. Acesta semăna de-opotrivă și cu Diard și cu Juana, dar mai mult cu Diard. De cinci ani, Francisc era pentru Juana obiectul îngrijirilor celor mai duioase. Fără preget muma se ocupa de copilul acesta: lui mîngîeri și alintări, lui jucăriile. Și mai ales lui privirile pătrunzătoare ale mumei. Juana îl cocoloșise din leagăn, îi studiasse strigătele, mișcările; ea voia să-i bănuiască pînă și caracterul, ca să-i diriguiască educația. Se părea că numai pe el îl avea Juana.

Provensalul, văzîndu-l pe Juan aproape

disprețuit, îl luă sub protecția lui, și, fără să-și explice că micuțul copil era rodul dragostei trecătoare căreia o datora pe Juana, bărbatul acesta, printr'un fel de măgulire admirabilă, făcu din el Benjaminul lui.

Dintre sentimentele datorite sîngelui strămoșilor ei, și cari o devorau, doamna Diard nu acceptă de cît amorul matern. Dar ea își iubea copiii, și încă cu violența sublimă, al cărei exemplu a fost dat de către Marana în preambulul acestei istorisiri și cu grațioasa pudoare, cu tălmăcirea delicată a virtuților sociale a căror practică era gloria vieții ei și recompensa ei intimă.

Cugetarea secretă, maternitatea conștiințioasă, care imprimaseră vieții Maranei un fel de poezie aspră, erau pentru Juana o viață mărturisită, o mîngîiere de toate orele. Mai-că-sa fusese virtuoasă, precum celelalte femei sînt criminale, în voia sorții: de și furase fericirea tănuită, nu se bucurase pe față de ea. Dar Juana, nefericită prin virtute, precum fusese maică-sa prin vițiu, afla la tot pasul nespusele delicii, pe care maică-sa le dorise atîta și de care fusese lipsită. Pentru ea, ca pentru Marana, maternitatea cuprindea toate sentimentele pămîntești. Și una și alta, pentru cauze contrarii, nu avură altă consolare în mizeria lor. Poate că Juana iubise și mai mult, pentru că, înțarcată de iubire, ea'și topise toate bucuriile de care era lipsită, în cele ale copiilor ei. Sînt pasiuni nobile ca

vițiile : cu cît acestea se satisfac, cu atît sporesc. Muma și jucătorul sunt nesățioși.

Cînd muma văzu ertarea generoasă, sporind necurmat pe capul lui Juan, și afecția părintească a lui Diard, se înduioșe; și din ziua în care cei doi soți își schimbă rolul, spaniola prinse pentru Diard acel interes adînc și adevărat, de care ea dase atîtea dovezi, dar numai din datorie. Dacă bărbatul ei ar fi fost mai consecvent în viața lui; dacă n'ar fi distrus prin ușurință, prin nestatornicia și mobilitatea caracterului, scînteerile unei sensibilități sincere deși nervoase, Juana fără îndoială că l-ar fi iubit.

Din nenorocire, el era tipul Meridionalului, spiritual, dar fără nici o urmare în faptele sale; capabil de lucruri mari în ajun, dar isprăvit a doua zi; adesea victimă a virtuții sale și adesea fericit în patima lui cea rea; oameni admirabili alături atunci cînd calitățile lor au o energie statornică și care să le lege faptele.

De doi ani, Diard era captivat de cămin prin cel mai dulce dintre lanțuri.. Trăia, aproape fără vrerea lui, sub influența unei femei care se făcea veselă, isteată, pentru el; care întrebuinta toate resursele geniului feminin, ca să-l seducă în numele virtuții, dar a cărei îndemînare nu reușea pe deplin să simuleze amorul.

Tocmai atunci, tot Parisul se ocupa de afacerea unui căpitan din vechea armată, care,

într'un paroxism de libertinaj, ucisese o femeie. Diard, venind acasă la cină, înștiință pe Juana de moartea acestui ofițer. Se ucisese ca să înlăture necinstea procesului lui și-a morții rușinoase pe eșafod. Juana nu pricepu din primele cuvinte logica acestei purtări, și bărbatu-său se găsi dator să-i explice frumoasa jurisprudență a legilor franceze, care nu permite urmărirea morților.

— Dar, tată, nu ne-ai spus tu, alaltăeri, că regele îl va grația? întrebă Francisc.

— Regele nu poate dărui de cât viața, îi răspunse Juan, jumătate supărat.

Diard și Juana, spectatorii acestei scene, fură cu totul deosebit atinși. Privirea urmată de mulțumire pe care femeia o aruncă primului copil, revelă în chip fatal bărbatului tainele acelei inimi nepătrunse pînă atunci. Copilul cel mare, era Juana în întregime; Juana îl cunoștea bine, ea era sigură de inima lui, de viitorul lui: ea îl adora, și arzătoarea ei iubire pentru el rămînea o taină și pentru ea, și pentru copil și pentru Dumnezeu. Juan se bucura din instinct de toanele mamei lui, care-l strîngea să-l înăbușe cînd erau numai ei singuri, și care se părea că-l ocolește față cu frate-său și cu tată-său.

Francisc era Diard, și îngrijirile Juanei trădau dorința de-a combate la copilul acesta viciile părintelui și de-a încuraja bunele calități.

Juana neștiind că privirea ei vorbise prea

mult, luă pe Francisc cu ea și i făcu, cu o voce dulce, dar încă mișcată de plăcerea ce-o simțise la răspunsul lui Juan, o lecție potrivită inteligenței lui.

— Caracterul lui cere îngrijiri serioase, zise tatăl către Juana.

— Da, răspunse ea simplu.

— Dar Juan?...

Doamna Diard spăimîntată de accentul cu care fuseseră acele două cuvinte rostite, își privi bărbatul.

— Juan este născut desăvîrșit, adăogă el.

Zicînd așa, se așeză cu aer posomorît; iar văzîndu-și femeia tăcută, reluă:

— Unul din copiii tăi te iubește mai mult de cît celălalt.

— Precum știi foarte bine, zise ea.

— Nu! răspunse Diard, pînă astăzi n'am știut pe care-l preferî.

— Dar nu m-au supărat încă nici unul nici altul, răspunse ea grabnic.

— Da, dar care te-a mulțumit mai des? întrebă și mai răspicat soțul.

— N'am stat să socotesc.

— Fălșe mai sunt femeile! strigă Diard. Indrăznește de spune că Juan nu e copilul inimii tale.

— Dacă e așa, vorbi iarăș ea, cu noblețe, crezi că e aci o nenorocire?

— Nu m'ai iubit nici odată. Dacă ai fi vrut, pentru tine, ași fi putut cuceri împărății. Știi tot ce-am încercat, nesprijinit de

cît de plăcerea de ați fi pe plac. Ah! dacă m'ai fi iubit...

— Femea care iubește, zise Juana, trăește în singurătate și departe de lume. Oare nu făceam noi așa?

— Știu, Juano, că tu ai totdeauna dreptate.

Cuvîntul acesta fu rostit cu o amărăciune profundă și aruncă o răceală între ei pentru tot restul vieții lor.

A doua zi după ziua aceasta fatală, Diard se duse la unul din foștii lui camarazi, ca să petreacă, să joace. Din nenorocire, cîștigă mult, și se porni iarăș pe joc. Ajuns pe ne-simțite pe povîrnișul jocului, căzu în viața risipită, dusă odinioară. În curînd nu mai prînzea acasă. Trecînd mai multe luni de cînd se bucura de primele fericiri ale independenței, voi să-și păstreze libertatea și se separă de nevastă-sa; îi lăsă ei marile apartamente și el luă subsolul.

Timp de un an, Diard și Juana nu se văzură de cît dimineața, la ora dejunului. În sfîrșit, ca toți jucătorii, trecu și prin pagubă și prin cîștig. Nevoind să știrbească fondul, capitalul averii, dori să sustragă de sub controlul nevesti dispoziția veniturilor. Așa dar, într'o zi, îi retrase partea pe care o avea în ocîrmuirea casei. După o încredere nemărginită, veneau precauțiunile neîncrederii. Apoi, tot cu privire la bani, odinioară de-avalma la amîndoi, el adoptă pentru nevoile soției, metoda lefii lûnare. Fixară împreună cifra. Con-

versația avută împreună asupra acestui subiect fu cea din urmă conversație intimă, unul din farmecele cele mai atrăgătoare ale căsniciei. Tăcerea între doi soți ajunge cu adevărat divorț îndeplinit, din ziua în care nu se mai tutuesc.

Juana înțelese că din ziua aceea ea nu mai era de cît mumă, și se simți fericită, fără să caute pricina acestei nenorociri. O năpastă. Copiii nu îngăduie părinților lor să-și petreacă fie-care viața, aparte. Iar viața tainică a bărbatului ei nu trebuia să fie numai un motiv de melancolie și de mîhnire pentru Juana. Diard, emancipat, se deprinse repede să piardă și să cîștige sume colosale. Bun jucător și mare jucător, deveni celebru prin felul lui de-a juca. Considerația pe care nu și-o putuse cîștiga sub Imperiu, o dobîndi sub Restaurație, prin averea lui capitalizată și care se rostogolea pe masa verde, și prin talentul lui la toate jocurile. Ambasadorii, cei mai mari bancheri, bogătașii fără treburi și toți cei cari, după ce-și zoriseră viața, vin să-i ceară jocului ascuțitele lui plăceri, admirau pe Diard în cluburile lor, rare ori la ei acasă, dar toți jucau cu el.

Diard ajunsese la modă. Din trufie, odată sau de două ori pe iarnă, da o serbare ca să înapoeze politețile pe care le primise. Cu prilejul acestora, Juana revedea lumea, în fuga ospetelor, a balurilor, a luxului, a luminilor; ele erau ca un fel de impozit pus pe

fericirea singurătății ei. Căci ea, regina acestor solemnități, apărea, ca o făptură căzută acolo ca dintr'o lume necunoscută. Naivitatea ei, pe care nimic n'o știrbise; frumoasa ei virginitate de suflet, restituite ei de către moravurile noi ale acelei noi vieți; frumusețea, modestia ei neprefăcută, îi câștigau laude sincere. Dar, zărind puține femei în saloanele ei, femeia înțelegea că, dacă bărbatul său urma, fără să'i fi comunicat, un nou plan de purtare, în stima lumii tot nu dobîndise nimic.

Diard nu fu vecinic fericit. În trei ani risipi trei sferturi din avere. Dar patima îi dădu energia trebuincioasă, ca s'o mulțumească. Se cunoscuse cu foarte multă lume, și mai ales cu iscusiții Bursei, cu oamenii aceia cari, dela revoluție, au drept principiu că: o hoție, făcută 'n mare, nu e de cît o *lovitură*, transportînd astfel în casele de fier maximele sfruntate, adoptate în amor în al optsprezecelea secol. Diard se făcu om de afaceri și se angajă în afaceri numite *veroase*, în limbajul palatului. Știu să cumpere dela bieți calici care nu cunoșteau birourile, lichidări eterne, pe care le sfîrșea într'o seară, împărțind cîștigul cu lichidatorii. Apoi, cînd datoriile lichide îi lipsiră, căută de cele flotante, și desgropă în statele Europene, barbare sau americane, reclamațiuni trecute de termen, pe care le reînvia. Cînd Restaurația stinse ultimele datorii ale prinților, ale Re-

publicii și-ale Imperiului, el valorifică o mulțime de comisioane asupra împrumuturilor, asupra canalelor, asupra a tot felul de întreprinderi! În sfârșit, practică hoția decentă, în care bălăcesc atîția oameni cu iscusință mascați, sau ascunși în culisele teatrului politic; hoție care, făptuită în drum, la lumina felinarului, ar trimite la temniță pe un nenorocit, dar pe care aurul candelabrelor îl sfințește. Diard acapara zahărul și-l revindea. El vîndu locuri, avu gloria de-a inventa *omul de joc*, pe care era necesar să-l aibă un oarecare timp, pînă se iveau alte locuri, pentru combinații felurite și bănoase. Medita, prindea, studia defectele legii, făcea o contrabandă bogată.

Spre a zugrăvi cu un singur cuvînt acest înalt negoț, el ceru *atît la sută* asupra cumpărării a cincisprezece voturi legislative, cari, în spațiul unei nopți, trecură depe băncile Stîngei pe ale Dreptei. Aceste acțiuni nu sunt nici crime nici tîlhării, sunt a guverna, a comanda industria, a fi un cap financiar. Diard fu așezat de către opinia publică pe banca infamiei, pe care se mai aflau și alți oameni iscușiți. Acolo se află aristocrația răului. Aceasta este înalta cameră a sclerațiilor de soi. Așa dar, Diard nu fu un jucător de rînd, pe care drama îl reprezintă ignobil și sfîrșește prin cerșit. Jucătorul acesta nici nu mai există în lume dela oare care înălțime topografică. Astăzi acești pungași îndrăzneți

strălucit înhămați la vițiu și sub vestmîntul averii, își sboară creeri în cupeu și duc cu ei tot ce li s'a dat pe credit.

Diard, așea cel puțin talentul de-a nu-și cumpăra remușcările cu rabat, și fu unul din oamenii privilegiați. Aflînd toate resor-turile guvernării, toate secretele și toate pasiunile cîrmuitorilor vremii, știu să se mențină în rangul lui, în cuptorul aprins în care se aruncase. Doamna Diard nu știa viața infernală dusă de soțul ei. Mulțumită că o părăsea, mai întîi ea nu se miră, pentru că toată vremea ei era plină. Își consacraseră banii educației copiilor, plății unui foarte isteț preceptor și tuturor învățătorilor necesari unui învățămînt complet. Voia să facă oameni din copii ei, să le dea o dreaptă judecată, fără să le defloreze imaginația, să nu aibă senzațiuni de cît prin ei înșiși. Ea nu mai suferea de pe urma vieții ei decolorate. Copiii ei erau pentru ea, cea ce sunt copiii pentru multe Mame, un fel de prelungire a existenței lor. Diard nu mai era de cît un accident, și de cînd încetase să mai fie tatăl, șeful familiei, Juana nu mai ținea de el, de cît prin legăturile de paradă impuse de societate căsătoriților. Cu toate acestea își creștea copiii în cel mai înalt respect al puterilor paterne, or cît de închipuite păreau ele. În aceasta, a fost minunat ajutată tocmai de neîntreputa lipsă a soțului ei. Dacă el ar fi rămas al casei, ar fi distrus

toate eforturile ei. Copiii dobândiseră prea mult tact și finețe ca să nu-și judece părintele. A'ți judeca părintele este un paricid moral. Totuși, cu vremea, indiferența Juanei pentru bărbat-său se toci. Sentimentul acesta primitiv se schimbă de-a dreptul în groază. Ea pricepu într-o zi că purtarea unui tată poate mult timp să apese asupra viitorului copiilor, și duioșia ei de mamă îi hărăzi revelații incomplete ale adevărului. Din zi în zi, presimțirea acelei nenorociri, necunoscută, dar de neînlăturat, în care trăise statornic, se făcu și mai vie și mai arzătoare. Așa, în rarile clipe în care Juana îl vedea pe Diard, arunca asupra feții lui supte, galbejite de nopți petrecute, sbîrcită de emoții, o privire străpungătoare, a cărei limpezime aproape că-l făcea să tresară pe Diard. Atunci veselie de porunceală afișată de bărbat-său, o spăimînta mai mult chiar de cît moho-rîtele aere de îngrijorare, cînd, din împlinire, își uita rolul de om voios. El se temea de nevastă-sa, precum se teme criminalul de că-lăul lui. Juana vedea în el rușinea copiilor ei, iar Diard simțea în ea răzbunarea calmă, un fel de justiție cu fruntea senină, cu brațul vecinic ridicat, vecinic armat.

După cincisprezece ani de căsătorie, Diard se găsi într-o zi fără resurse. Datora o sută de mii de lei și abia avea o mie de lei. Casa lui, singura avere văzută, era încărcată cu o sumă de ipoteci, care depășeau

valoarea ei. Cîte-va zile încă, și prestigiul cu care o împodobise belșugul, aveau să piară. După zilele acestea de grație, nici o mîină n'avea să i se mai întindă, nici o pungă n'avea să i se mai deschidă. Apoi, afară doar de vre-o întîmplare minunată, avea să cadă în mîinile disprețului, poate și mai jos de cît unde i s'ar fi cuvenit, tocmai pentru că se urcase unde nu i se cuvenise.

Din fericire, el află că, în vremea sezonului apelor din Pirinei, veneau la ele mai mulți streini de distincțiune, diplomați, jucînd cu toți un joc de infern, și fără îndoială hrănit cu sume mari. Se hotărî să plece numai de cît în Pirinei. Dar nu voi să-și lase femeia la Paris, pentru că unii din datornici puteau să-i destăinuiască taina cumplită a stării lui, și o luă, cu amîndoi copiii, refuzîndu-le pînă și preceptorul. Nu luă cu el de cît un valet, și abia îi îngădui Juanei să-și ia camerista. Tonul lui devenise scurt, poruncitor; părea că și-a redobîndit energia. Călătoria aceasta prăpădită, a cărei pricină scăpa pătrunderii ei, o îngheță pe Juana, ca un secret spăimîntător. Soțul călători vesel și, silnic întruniți în diligență, tatăl se arătă mereu tot mai cu luare aminte față de copii și tot mai plăcut soției. Totuș, fie care zi sporea presimțirile sinistre ale Juanei, presentimente de mumă care tremură fără pricină vădită, dar care rar se înșală, cînd tremură astfel. Pentru mumele acestea, vîlul viitorului e străveziu.

La Bordeaux, Diard închirie, pe o stradă liniștită, o căsuță tăcută, foarte curat mobilată, și-și așează femeia. Casa era așezată, din întâmplare, într'un colț de stradă, și avea o grădină mare. Neținînd deci de cît cu o latură de casa vecină, se afla la vedere și accesibilă prin trei părți. Diard plăti chiria și nu lăsă Juanei de cît banii necesari pentru trei luni de cheltuială; abia îi mai dete pe de-asupra cincizeci de ludovici. Doamna Diard nu-și permise nici o observație asupra acestei cîrpănoșii neobișnuite.

Cînd bărbatu-său îi spuse că se duce la băi și că ea trebuie să rămînă la Bordeaux, Juana făuri planul să-și învețe mai desăvîșit copiii: spaniola, italiana, și să-i pună să citească cele două capodopere principale, din aceste două limbi. Avea deci să ducă o viață retrasă, simplă și firește economică. Ca să înlătore plictiselile vieții materiale, a doua zi după plecarea lui Diard, ea se înțelese cu un birtaș asupra hrănii. Camerista îi ajungea pentru servici, rămînea fără bani, dar avea tot, pînă la întoarcerea bărbatului ei. Plăcerile trebuiau să fie în facerea cîtor-va plimbări, împreună cu copiii. Ea avea atunci treizeci și trei de ani. Frumusețea ei, măreț dezvoltată, strălucea în toată puterea. Așa, ajunse să se arate odată, că nu mai fu vorba în Bordeaux, de cît de frumoasa spaniolă. După întîia scrisoare de dragoste ce o primi, Juana nu se mai plimbă de cît prin grădina casei.

Diard mai întâi făcu avere la băi. Cîştigă trei sute de mii de lei în două luni, dar nu se gîndi de loc să trimeată femeii lui ceva. Voia să aibă cît de mult, ca să joace și mai gros. La sfîrșitul ultimei luni veni la băi marchizul de Montefiore, de celebritatea a-verii căruia se și aflate, ca și de frumoasa lui înfățișare, de fericita lui căsătorie cu o englezoaică ilustră, și mai ales de gustul lui de joc. Diard, fostu-i tovarăș, voi să-l aștepte, cu intenția de-a'i aduna rămășițele lîngă ale tuturor celorlalți. Un jucător armat cu aproape patru sute de mii de lei este totdeauna într'o poziție din care domină viața, și Diard perdu tot ce posedase.

— Dragă Montefiore, zice fostul contabil după ce făcuse ocolul saloanelor și se ruinase, îți datorez o sută de mii de lei. Dar banii mei sînt la Bordeaux, unde mi-am lăsat soția.

Diard avea însă cele o sută de bilete de bancă în buzunar. Dar cu siguranța și cu repede ochire a omului deprins să facă din piatră izvor, nădăjduia încă în multele capricii ale jocului. Montefiore arătase dorința de a vedea Bordeaux. Dacă plătea, Diard n'ar mai fi avut bani și nu și-ar mai fi putut recîștiga pe cei pierduți. Arzătoarele-i speranțe atîrnau de răspunsul marchizului.

— Așteaptă, dragă, zise Montefiore, vom merge împreună. Drept să-ți spun, sunt desul de bogat astăzi, ca să nu vreau să iau banii unui fost camarad.

Trei zile după aceia, Diard și Italianul erau la Bordeaux. Revanșa veni. Dar într-o seară pe care Diard o începuse prin a plăti suta de mii de lei, perdu două sute, pe cuvînt. Provensalul era vesel ca un om deprins să facă băi de aur. Unsprezece ore sunaseră, cerul era fermecător. Montefiore trebuia să simtă ca și Diard nevoia să respire sub cer și să facă o plimbare, ca să-și uite emoțiile. Diard îi propuse amicului să vie să-și ia banii și un ceai la el acasă.

— Dar doamna Diard? zise Montefiore.

— Eh! făcu Provensalul.

Coborîră. Dar, mai înainte de a-și lua pălăria, Diard intră în sufrageria casei în care era și ceru un pahar cu apă; pe cînd i-l pregăteau, el se plimba în lung și-n lat și putu fără să fie văzut, să ia unul din cuțitașele acelea de oțel, ascuțite și cu mînerul de fildeș, care slujise la pometuri, și cari încă nu fuseseră orînduite.

— Unde stai tu? întrebă Montefiore, în curte. Trebuie să-mi trimit trăsura înaintea porții tale.

Diard desluși foarte bine adresa lui.

— Înțelegi, îi vorbi Montefiore încet, luîndu-l de braț, că atît cît sunt cu tine n'am de ce mă teme. Dar dacă m'aș întoarce singur, și dacă m'ar urmări un țilhar, n'ar da poate ușor.

— Dar cît ai la țipe?

— O! aproape nimic, urmă neîncrezătorul

Italian. Numai cîştigul. Totuș ar fi o sumă frumoasă pentru un calic, care ar avea apoi un bun brevet de om cinstit, pentru restul zilelor lui.

Diard conduse pe Italian pînă într'o stradă pustie în care văzuse o casă a cărei ușe da într'un fel de alee, mărginită de ziduri înalte și mohorîte. Sosind în locul acela, Diard îl rugă militărește pe Montefiore să meargă mai departe. Montefiore înțălese, și voi să-i ție tovărășie. Atunci, de cum ajunseră amîndoi în alee, Diard, cu o sprinteală de tigru, printr'o piedică strașnică la articulația interioară a genunchilor, îl culcă pe marchiz, îi puse țeapăn piciorul pe gît și i înfipse de mai multe ori cuțitul în inimă, în care lama se frînse. Apoi îl scotoci, îi luă portofoliul, banii, tot. Deși Diard se zorea cu o turbare lucidă, cu o iuțeală de hoț adevărat; deși îl surprinsese pe italian cu multă îndemînare, Montefiore avusese vreme să strige: «Mă ucide! mă ucide!» cu glas limpede și străbătător, care trebuie să fi turburat și măruntaele celor adormiți. Ultimele suspine ale lui fură strigăte grozave.

Diard nu știa că, pe cînd ei intrau în alee, un val de oameni eșiți din teatre, spectacolul tocmai se sfîrșise, se găseau în capul străzii, și auzeau horcăitul muribundului, deși Provensalul încerca să înăbușe glasul, apăsînd și mai tare piciorul pe gîtul lui Montefiore și reuși treptat să facă țipetele să se curme.

Oamenii aceia începură să se îndrepte către alee, ale cărei ziduri răsfîrgeau țipele, îndrumîndu-i către locul crimei. Pașii lor răsunau în creierul lui Diard; dar fără a-și pierde capul, asasinul lăsă aleia și eși în stradă, mergînd încet, ca un curios care ar fi recunoscut inutilitatea ajutoarelor. Ba chiar se întoarse, ca să judece mai bine distanța care-l despărțea de noii veniți, îi văzu repezindu-se printre arbori, afară de unul dintre ei, care, dintr'o prevedere foarte naturală, se puse să-l observe pe Diard.

— El este! el este! strigară oamenii intrați în alee, cînd îl văzură pe Montefiore întins, și după ce scotociră locul fără să descopere pe ucigaș.

La auzul zgomotului ce se încinsese, Diard, ca la nevoe, găsi energia leului și săltăturile cerbului, începu să alerge, să sboare. La celălalt capăt al uliței, văzu sau crezu că vede o grămadă de oameni, și atunci se năpusti într'o stradă transversală. Dar acum toate ferestrele se deschideau, și la fie-care se iveau figuri, iar din toate părțile porneau strigăte și lumini.

Și Diard trebuia să scape, mergea drept înainte-i, alerga în mijlocul luminilor și-a zgomotului. Dar picioarele lui erau așa de iuți, că o lua înaintea larmii, fără însă să dea răgaz ochilor cari cuprindeau și mai repede întinderea drumurilor. Locuitori, soldați, jandarmi, tot cartierul fu în picioare

într'o clipă. Funcționari deșteptară pe comisari, alți inși păziră trupul ucisului. Larma mergea, sbura, atît către fugar, care-o tîra cu el ca pe o flacără de incendiu, cît și către centrul orașului, unde se aflau magistrații. Diard avea toate senzațiile unui vis, auzind un oraș întreg urlînd, alergînd, înfiorîndu-se. El își păstră totuș ideile și prezența de spirit și-și ștergea mîinile de ziduri.

În sfîrșit ajunse la zidul grădinii casei lui. Crezu că a tăiat urmărirea. Se afla într'un loc cu desăvîrșire tăcut, unde totuș ajungea depărtatul murmur al orașului, așa ca muretul mării. Scoase apă din gîrlă și bău. Văzînd un maldăr de sfărămături de pavea, își ascunse acolo comoara, supunîndu-se unei vagi presimțiri, dese la criminali, în momentul în care, ne mai avînd putință să judece în întregime fapta lor, sînt grăbiți să-și stabilească nevinovăția sub oare-cari lipse de dovezi.

După aceea luă un aer de nepăsare, încercă a zîmbi, și ciocăni ușor la poarta casei, nădăjduind că nu-l văzuse nimeni. Ridică ochii și zări, printre perdele, lumina lumînărilor din camera nevesti-si. Atunci, în mijlocul turburării lui, imaginile dulcei vieți a Juanei, stînd între copii ei, veniră să-i lovească țeasta, ca și cum ar fi primit o lovitură de ciocan. Camerista deschise poarta, pe care Diard o închise repede cu o izbitură de picior. În clipa aceea oftă; dar îndată ob-

servă că era asudat: rămase în umbră și trimise pe servitoare la Juana. Iși șterse fața cu batista, își puse hainele în orînduială, ca un elegant care 'și trage vesta mai înainte de-a intra la o femeie frumoasă. Apoi se folosi de lumina lunii ca să-și cerceteze mîinile și să-și pipăe obrazul. Avu o mișcare de veselie, văzînd că nu are nici o urmă de sînge; scurgerea se făcuse fără îndoială în însuși corpul victimei. Dar toaleta aceasta de criminal ceruse vreme.

Se urcă la Juana, cu un aer liniștit, serios, ca un om care a venit să se culce după ce a fost la spectacol. Urcînd treptele scării, putu să se gîndească la poziția lui și s'o rezume în două cuvinte: să plece și să ajungă la port. Ideile acestea, el nu le gîndi, le găsi scrise în slove de foc în umbră. Ajuns la port, trebuia să se ascundă în vremea zilei, să se întoarcă după bani în timpul nopții, apoi să se ascundă, ca un șoarece, în fundul unei corăbii, și să plece fără ca să viseze cine-va ce e ascuns în vapor. Pentru toate acestea, trebuia aur, mai nainte de or ce! Și el nu avea nimic. Camerista veni să-i lumineze.

— Felicio, îi vorbi el, nu auzi larmă pe stradă, strigăte? Du-te și vezi ce este, și să vii să-mi spui...

Imbrăcată în vesminte albe de noapte, nevastă-sa era la o masă, și-i puneă pe Francisc și pe Juan să citească un Cervantes spaniol,

pe care amîndoi urmăreau textul, pe cînd ea citea cu glas tare. Ei se opriră toți trei și-l priviră pe Diard, care rămăsese drept, cu mîinile în buzunare, uimit poate că se găsește în tihna acestei scene, așa de dulce în lumina ei, înfrumusețată de figurile femeii și-a celor doi copii. Era ea tabloul viu al Fecioarei între fiul ei și sîntul Ioan.

— Juano, am să-ți spun ceva.

— Ce este? întrebă ea, bănuind sub galbena paloare a soțului ei, nenorocirea pe care o aștepta în fie-care zi.

— Nu-i nimic, dar aș vrea să-ți vorbesc...
ție... singură.

Și privi țintă pe feciorii lui.

— Dragi micuți, duceți-vă în odaia voastră și culcați-vă, zise Juana. Rostiți-vă rugăciunea fără mine.

Cei doi fii eșiră în tăcere și cu supunerea fără de curiozitate a copiilor bine crescuți.

— Dragă Juano, vorbi Diard cu glas mîngăetor, ți-am lăsat foarte puțini bani, și sînt dezolat acum. Ascultă, de cînd ți-am înlăturat grijile gospodăriei, dîndu-te în pensiune, n'ai făcut tu, ca toate femeile, oare cari mici economii?

— Nu, răspunse Juana, nu am nimic. Tu n'ai pus la socoteală cheltuelile pentru educația copiilor. Nu îți imput, prietene, și nu'ți reamintesc uitarea asta de cît ca să'ți lămuresc lipsa mea de bani. Toți cei ce mi i-ai dat mi-au servit la plata învățătorilor și...

— Destul! strigă brusc Diard. Afurisit lucru! timpul e prețios. N'ai bijuterii?

— Știi foarte bine că nu am purtat nici odată.

— Așa dar nu'i. un ban în toată casa asta! strigă Diard, cu disperare.

— De ce strigi așa? întrebă ea.

— Juano, urmă el, am ucis un om.

Juana se repezi către camera copiilor, și se reîntoarce după ce închise ușile.

— Copiii tăi nu trebuie să audă nimic, zise ea. Dar cu cine oare te-ai putut bate?

— Cu Montefiore, răspunse el.

— Ah! rosti ea, lăsînd să'i scape un suspin, e singurul om pe care ai fost îndreptățit, să'l ucizi...

— Din mai multe pricini voiam să moară de mîna mea. Dar să nu perdem vremea. Bani, bani, bani, pentru Dumnezeu! Pot fi urmărit. Să nu crezi că ne-am bătut... l-am omorît.

— Asasinat! strigă ea. Și cum?...

— Așa, cum se ucide. Imi furase toată averea la joc, de, și i-am reluat-o. Cît mai e liniște, și pentru că nu avem bani, ar trebui Juano să te duci și să-i cauți pe ai mei sub maldărul de pietre, pe care îl știi, grămada care este în capătul uliței.

— Ah, zise Juana, l-ai furat.

— Și ce-ți pasă ție? Oare nu trebuie să scap? Ai bani? Ei sunt pe urmele mele.

— Care ei?

— Judecătorii !

Juana eși și reintră brusc.

— Ține, zise ea, întinzându-i de departe o bijuterie, ia crucea asta a donei Lagunia. Are cîteva rubine de mare preț, mi s'a spus. Haide, pleacă ... du-te !

— Felicia văd că nu se mai reîntoarce, zise el cu mirare. O fi arestat-o ?

Juana lăsă crucea pe colțul mesei și se repezi la fereastra care da în drum, acolo văzu, la lumina lunii, cum se orînduiau soldați, în tăcere, dealungul zidurilor. Ea se întoarse, prefăcîndu-se calmă, și spuse bărbatului ei :

— N'ai nici-o clipă de pierdut ; trebuie să fugi prin grădină. Iată cheia porțiței.

Dintr'un rest de prudență, ea se duse de aruncă o privire în grădină. În umbră, sub arbori, zări pe dată cîte-va luciri stîrnite de marginile argintii ale pălăriilor jandarmilor. Mai mult : auzi larma vagă a mulțimii atrase de curiozitate, dar pe care o santinelă o înfrîna la diferitele capete ale străzilor prin care răzbeau.

În sfîrșit, Diard fusese văzut de toți cei ce daseră buzna la ferestre. În curînd, după arătările lor, după ale servitoarei pe care o opriseră, o speriaseră, o arestaseră, trupele și norodul înfundaseră cele două străzi, în unghiul cărora era așezată casa. O duzină de jandarmi, reîntorși dela teatru erau acolo, alții se cățarau pe zidurile grădinii și-o scotoceau, autorizați de făptuirea crimei.

— Domnule, zise Juana, nu vei mai putea pleca. Tot orașul e aici.

Diard alergă la fereastră, cu smintita agerime a păsării închise, care se izbește de toate dungile de lumină promițătoare. El se duse la fiecare eșire și se reîntoarșe. Juana rămase dreaptă, chibzuitoare.

— Unde-aș putea să mă ascund?

Omul privea căminul, iar Juana contempla cele două scaune goale. I se părea, de o clipă, că copiii ei erau acolo. De-odată ușa se deschise, și un sgomot de pași mulți răsună în curte.

— Juano, dragă Juano, dă-mi te rog, dă-mi un sfat.

— Ți-l voi da, zise ea, și vei scăpa.

— Ah, ai fi îngerul meu bun.

După cîți-va pași, Juana se reîntoarșe și-i întinse lui Diard un pistol. Eă întoarșe capul. Dar Diard nu luă arma.

Juana auzi sgomotul din curte. Aduceau corpul marchizului și-l depuneau în ogradă, ca să-l confrunte cu ucigașul. Diard era galben și vînat. Simțea că leșină și voia să se așeze.

— Te roagă copiii tăi, îi vorbi ea, împingîndu-i arma în mînă.

— Dar, drăguța mea Juană, Juanino, crezi tu că e grabă?... Aș vrea să te îmbrățișez.

Jandarmii urcau treptele scării. Juana reluă pistolul, ținti spre Diard, îl ținu pe loc, apucîndu-și de gît soțul și-i sbură creerii. Apoi asvîrli arma pe scînduri.

Tocmai atunci, ușa se deschise brusc. Procurorul regal, urmat de un judecător, de un medic, de un grefier, de jandarmi, în sfârșit toată justiția omenească apărură.

— Ce voiți? zise ea.

— Acesta este domnul Diard? întrebă procurorul regelui, arătînd trupul curmat de la mijloc.

— Da, domnule.

— Rochia dumneavoastră este plină de sînge, doamnă.

— Nu înțelegeți de ce? întrebă Juana.

Și se așează la o mesită, de pe care luă volumul lui Cervantes, și rămase palidă, într'o frămîntare nervoasă cu totul lăuntrică, și pe care cerca s'o stăvilească.

— Ești! porunci magistratul, jandarmilor.

Apoi făcu un semn judecătorului de instrucție și medicului, cari rămaseră.

— Doamnă, în împrejurarea aceasta, nu putem de cît să vă felicităm de moartea soțului dumneavoastră. Cel puțin, dacă a fost rățacit de patimă a murit ca un militar. Cît despre acțiunea justiției, rămîne inutilă. Dar, or cît am dori noi ca să nu vă turburăm într'un asemenea moment, legea ne obligă să constatăm or ce moarte violentă. Ingădu-iți-ne să ne facem datoria.

— Pot să mă duc să-mi schimb rochia? întrebă ea, așezînd volumul pe masă.

— Da, doamnă, dar ne o veți da nouă... Doctorul poate, fără îndoială, avea nevoie...

— I-ar fi foarte neplăcut doamnei să mă vadă și să mă audă operînd, zise medicul, care pricepu bănuelile magistratului. Domnilor, dați-i voe să stea în odaia de alături.

Magistrații aprobară pe caritabilul medic, și Felicia trecu și ea, să-și servească stăpîna. Judecătorul și procurorul regelui vorbiră între ei, încet. Obligați precum sînt să bănuiască totul și să pătrundă tot, magistrații sînt într'adevăr oameni nenorociți. Tot supozînd intenții rele și cuprinzîndu-le pe toate, ca să ajungă la adevărurile ascunse, este peste putință ca exercițiul spăimîntătorului lor sacerdotiu, să nu sece cu vremea isvorul emoțiilor generoase, pe care sînt constrînși să le pună la îndoială. Dacă simțurile chirurgului, vecinic scotocind misterele corpului, sfîrșesc prin a se toci, ce se întîmplă cu conștiința judecătorului, obligat să scotocească fără preget cutele sufletului? Martiri ai misiunii lor, magistrații poartă vecinic doliul iluziilor lor pierdute, și crima nu apasă mai puțin asupra-le, de cît apasă pe criminali. Un bătrîn, în fotoliul tribunalului, e sublim, dar un judecător tînăr nu te face să te 'nfiori?

Judecătorul de față era tînăr, și se văzu silit să-i spue procurorului regal:

— Credeți că soția e complicea bărbatului? Trebuie să conducem instrucția împotriva ei? Sînteți de părere să o interogăm?

Procurorul da din umeri cu nepăsare.

— Montefiore și Diard, adăogă el, erau doi inși! o pereche faimoasă. Camerista nu știa nimic asupra crimei. Să rămînem aci.

Medicul opera, îl cerceta pe Diard și dicta procesul verbal—grefierului. De-odată el se năpusti în camera Juanei.

— Doamnă...

Juana, pentrucă 'și scosese rochia însîngerată, îl întîmpină.

— Dumneata, îi șopti el, plecîndu-se la urechea spaniolei, dumneata ți-ai ucis bărbatul.

— Da, domnule.

Și eși...

— ... *Și din tot mănunchiul de fapte...* urmă doctorul, dictînd procesul verbal, *rezultă pentru noi că numitul Diard în chip voluntar și el însuși și-a dat moartea.*

— Ați isprăvit? întrebă grefierul, după o pauză.

— Da, zise cel care scria.

Medicul iscăli. Juana îi aruncă o privire, abia cu greutate stăpînindu-și lacrimile, care îi umezeau ochii.

— Domnilor, zise ea către procurorul regelui, eu sînt streină, spaniolă. Nu cunosc legile, nu cunosc pe nimeni la Bordeaux, vă cer un bun serviciu. Faceți așa ca să pot dobîndi un pașaport pentru Spania.

— O clipă! strigă judecătorul de instrucție. Doamnă, unde se află suma furată marchizului de Montefiore?

— Domnul Diard, răspunse ea, mi-a vor-

bit nedeslușit de un maldăr de pietre, sub care a ascuns-o.

— Unde?

— În stradă.

Cei doi magistrați se priviră. Juana lăsă să-i scape un gest sublim și-l chemă pe medic.

— Domnule, îl întrebă ea la ureche, voi fi oare bănuită de vre-o infamie? eu! Motiva de pietre trebuie să fie în capătul grădinii mele. Duceți-vă chiar dumneavoastră, vă rog. Vedeți, cercetați, găsiți banii aceia.

Medicul eși, ducînd cu el și pe judele de instrucție, și găsiră portofoliul lui Montefiore.

A doua zi, Juana își vîndu crucea ei de aur, ca să poată face față cheltuelilor de călătorie.

Indreptîndu-se cu cei doi copii ai ei spre diligența care avea să-i ducă pînă la frunțăriile Spaniei, se auzi strigată pe nume, în uliță. Chiar mama ei, trăgînd să moară, era purtată către spital și, prin perdelele brancardei pe care era purtată, o zărise pe fie-sa. Juana se trase împreună cu brancarda într'un gang. Acolo avu loc ultima întrevvedere între mamă și fiică.

Deși amîndouă vorbiseră cu glas scăzut, Juan auzise cuvintele acestea de adio:

— Să mori liniștită, mamă, am suferit pentru voi toate!

S'A TIPĂRIT VOLUMUL ACESTA ÎN ANUL
1916 — LUNILE MAI ȘI IUNIE — ÎN
ATELIERELE TIPOGRAFIEI „FACLA”, DIN
BUCUREȘTI, ȘEFUL CULEGĂTORIEI FÎIND
CONST. RĂDULESCU, IAR ȘEF MAȘINIST-
TIPĂRITOR FÎIND ALEXANDRU POPESCU.